Přítomnost

ROČNÍK II. V PRAZE 26. listopadu 1925. ČÍSLO 46.

Politika

Ferd. Peroutka:

Co přinesly volby.

Měl jsem před časem, když sociální demokraté začali spěchat na volby, příležitost zde říci, že máme věru dosti času na to, co uvidíme. Teď už nepochybně živě pociťují i sami sociální demokraté, že bylo času dost. Byl obdivuhodný elán, s nímž spěchali vrhnouti se do nepříjemností. Ztráty skoro padesáti mandátů byli by se dočkali i na jaře. To nelze pokládati za důvodnou příčinu k spěchu. Parlament, který před našima očima vystupuje z oblaků prachu volebních zápasů, sotva v kom vzbudí pocit bezprostřední spokojenosti. Lidé z prava, z leva i ze středu nad ním ohrnou nos. Nutno přiznati, že s určitým právem, neboť tento parlament nedává za pravdu ani lidem z prava, ani z leva, ani ze středu. Nebo můžeme také říci, že jim dává všem za pravdu. Sociální demokraté, když poprvé udeřili ve volební buben, pravili, že už mají dost toho bankrotního parlamentu a prý nyní ať lid rozhodne o směrnicích další politiky. Držme se toho slova a pátrejme, o jakých to směrnicích rozhodl lid. Běda, zdá se mi, že dlouho a marně budeme pátrati. Lid navolil si do parlamentu jednak množství komunistů, jednak množství klerikálů. Rozhodl na jedné straně velmi energicky, že se má jít nalevo, na druhé straně pak stejně energicky, že se má jít napravo. To je takové rozhodnutí, jako kdyby dva lidé chytili provaz a začali jím ze vší síly tahat každý na jinou stranu. Při takovém rozhodnutí se daleko nedojde. Nikdo nemůže zároveň jíti napravo i nalevo. A přece nám něco takového nyní ukládá demokratické rozhodnutí lidu. Krajním křídlům narostly svaly a střed zhubeněl. Řekněme rovnou, že lid v těchto volbách nerozhodl o ničem, nýbrž že zanechal na parlamentním bojišti situaci daleko složitější a nejasnější, než jaké jsme byli svědky po posledních pět let. Zdálo by se, že lze vyvozovati jakési důsledky z úctyhodného počtu komunistických mandátů. To by bylo pravda, kdyby proti tomu nestál ještě úctyhodnější počet mandátů klerikálních a kdyby vůbec počet socialistického zastoupení nebyl klesl z padesáti na třicetdevět procent. Nějaké pevné politické směrnice se z výsledku voleb nedohledáš. Je to rada k bílému, černému i rudému. Je tu mnoho podrážděné energie, ale pokaždé jde jiným směrem. Parlament nebude moci rozhodně vykročiti ani tím, ani oním směrem. Bude pořizovati limonády, do nichž mnoho stran bude povoláno nasypat prášku podle své chuti. Bude nucen jíti s cesty všem trochu výraznějším úkolům. Jak to vše dlouho půjde, nikdo neví. Pokrokové strany v koalici s velkou chutí podřízly volební opravou krk čtyřem mandátům národní strany práce, jejíž úloha by v parlamentě nemohla býti jiná než kladná a konsolidační, jak přísluší skutečné straně středu. Ale to bylo také vše, co pokrokové strany koaliční v těchto volbách svedly; proti vzrůstu obou krajních křídel byly bezmocné a dívaly se na to jako sedlák na povodeň. Pravé rozpaky v našem parlamentě nevzejdou nikdy z toho, jakým způsobem a z jakých složek je vybudován střed. Ať je zde jedna strana nebo pět, v rozhodujících okamžicích se sejdou, neboť patří k sobě. Ale pravé rozpaky v našem parlamentě pochodí vždy ze síly krajních křídel, ze síly těch, kteří chtějí posledního továrníka uškrtit střevy posledního sociálpatriota, a ze síly těch, kteří věří, že náš příští president poputuje s obnaženou hlavou na Svatou horu. A v boji proti těmto krajnostem pokrokové koaliční strany selhaly a přepustily jim mnoho židlí. Výsledek voleb je oslabení středu a posílení krajností. To znamená, že lid, který byl povolán k rozhodování, rozhodl, abychom přešlapovali na jednom místě; rozhodnutí lidu připravilo parlamentní tahanici, jaké tu dosud nebylo. Můžete nad tím lkáti, přátelé, ale to, uvažte, je demokracie. V útěchu přečtěte si znovu slavné autory, kteří všichni tvrdí, že demokracie vyžaduje především času.

Hlavním rozhodnutím těchto voleb je tedy, že lid o ničem nerozhodl a že dal za pravdu tomu i onomu. Druhým rozhodnutím těchto voleb bylo, že se naprosto ztratila většina, kterou měla bývalá koalice, a že k záchraně československé většiny bude nutno přizvati živnostníky, uprázdnit jim nějaké to ministerské křeslo a vůbec s nimi uctivě zacházet. A i s živnostníky získává jakous takous většinu teprve ve třetím skrutiniu, kde si, jak známo, podle všech pravidel, které si sama dala, rozděluje hlasy malých stran. Je tedy faktem, že rozšířená koalice si získává většinu teprve tím způsobem, že si zkrátka a dobře přisvojí ty hlasy, které byly odevzdány výslovně a vědomě proti ní. Je to trochu tak, jako kdyby někdo spočítal nejen ty rány, které dal, ale také i ty, které dostal, a pak se honosil součtem. Tak se všechno zdá, že voličstvo nedalo koalici absolutorium; koalice (o živnostníky rozšířená) se udržuje při moci pouze tím, že část hlasů, které ji haní, proměnila úřední cestou na hlasy, které ji chválí. Pro škodolibé diváky jest to snad zábavné divadlo. Ale cítíme-li upřímně s tímto národem a státem, pak se příliš neradujeme nad tím, že československý národ musí zde sháněti většinu takovými pokoutními cestami. Koalice měla v této republice po pět let úředně zajištěný monopol na moudrost i moc; dochází-li to k těmto koncům, zdá se, že dosti nevyužila hřivny ji svěřené. Někteří budou říkati, že koalice vše zavinila; jiní budou tvrdit, že nemohla mnohem více dělat a že opoziční hnutí zakládá se na zákonech téměř jakoby přírodních; budou tvrdit, že kdyby koalice byla uspokojila některé opozičníky, byli by se na druhé straně z některých koaličníků zase stali opozičníci, což by vyšlo najedno. Myslím, že je pravda v tom i v tom, a že poměry pro vládní většinu jsou u nás složitější než kdekoliv jinde. Ale největší pravdou je, že koalice, dívajíc se na výsledky voleb, nemá žádných příčin k nezřízené pýše.

Do této chvíle nevíme, jakou vládu si pro nás koalice vymyslí. Nevíme, sedne-li si statečně hned do křesel, s takovou námahou a jen o vlas vydobytých, či zkusí-li to na nějakou dobu jen s parlamentárním systémem nebo sáhne-li dokonce k odříkanému krajíci

úřednické vlády, aby si za tímto štítem seřadila zatím své šiky. Pana Švehlu, zdá se, z voleb trochu pobolívá hlava, i pracuje v tichu a s vyloučením veřejnosti. Je však velmi těžko vymysliti, jak udělati koalici větší o loket nebo o vlas, než ve skutečnosti je. A ať pan ministerský předseda Švehla sebe později sejme obklad se svého čela a ať přivede jakoukoliv vládu do sněmovny, tolik je jisto, že to bude vláda s obzvláště nepevnou posicí a že každý trochu prudší rodinný spor by ji mohl zahubit. Bude nutno ji tak trochu postavit pod skleněný příklop a bránit ji před vážností života. Nemůžeme dosti dobře odhadnouti, jak snesou socialisté vzrostlý měšťácký vliv a zvýšený klerikální tlak v nové koalici. Je možno míti určité obavy v tom směru. Z toho důvodu bude trvalost nové vlády velmi pochybnou. Nemohouc se pro vystupňovanou různost svého složení rozhodnouti pro to ani pro ono, prolelkuje možná koalice celé jedno parlamentní zasedání. Volání po nových volbách sotva by bylo na místě. Na jaře by volby nepodaly obraz podstatně změněný. Je třeba ponechati voličstvu nějaký čas, aby udělalo zkušenosti s oběma krajními křídly, které si v takové hojnosti navolilo do nové sněmovny.

Ten, kdo by pravil, že se rýsují na obzoru možnosti nějakých jiných koalicí, musil by míti abnormálně ostrý zrak. Zajisté mluví se cosi o Němcích. Ale prostor mezi Čechy a Němci v této republice je dosud úhor nevzdělaný. Lze vážně pochybovati o tom, že by bylo možno vzíti Němce jen tak přes noc do vládní většiny, když jsme se o ně sedm let nestarali a oddělili se od nich vysokou zdí, říkajíce, že nic nemůže býti dobrého, co pochází z této strany. Ani Němci nejsou dosud připraveni na vládní úlohu. Za zdí nevyvinulo se v nich mnoho pocitů jiných mimo vzdor a zlobu. Neobávám se říci, že to bylo do velké míry vinou koalice, která se domnívala, že na věky stačí se svým systémem. Vznikly by četné potíže z toho, kdyby Němci, psychologicky nepřipravení, uvěřili ve slova p. Švehly, že »do vlády má každý stejně daleko«, přijali pojednou pozvání a vstoupili do koalice. Kde je tolik cizoty na obou stranách, není dobrá atmosféra pro spolupráci. Koalice měla poněkud psychologicky připravit tento moment, a je její vinou, že tento státnický úkol opomenula. Je možno odvětiti, že kdyby koalice byla věděla, co přijde ... V tom případě je koalice vinna i druhou chybou: že nepředvídala. Počítá-li koalice s nutností, že jednou bude nutno zaklepati u německých dveří, měla by brzy v parlamentě připraviti atmosféru podle toho.

Mluvilo se také o možnosti vstupu luďáků do vlády. Zdá se, že by to byla kombinace pro koaliční socialisty v mnohém směru nesnesitelná. Luďáci velmi zdivočeli od té doby, co se rozešli s monsignorem Šrámkem. Některé jejich požadavky by socialistické strany sotva zodpověděly před svým voličstvem. Mimo to je třeba dobře pozorovati to, čemu luďáci říkají autonomia. Jistá míra autonomie je prospěšnější demokratickému režimu než cokoliv jiného. Ale taková autonomie, která připravuje rozkouskování republiky, je stejně nevítaná, ať přichází se slovenské či s německé strany.

Četli jsme všichni také jakési úvahy o komunistech jakožto o vládním činiteli. Tyto úvahy nebyly mnohem více než taktický manévr. Všichni, kdož věřili, že by se komunisté mohli státi součástí vládní většiny, projevili velkou míru nepochopení pro podstatu 3. Internacionály. Tato organisace to nemyslí s revolucí žertovně, a kdy, jako nyní, nemůže na ni vážně pomýšlet, nedovolí aspoň nikomu, kdo je podřízen jejímu vlivu, aby zasedl ke stolu vývoje. Kdo doufá v něco jiného, vždy se zklame. Aby naši komunisté mohli se státi v parlamentě skutečně pracovní složkou, k tomu by bylo třeba nejdříve nápravy v hlavě, v Moskvě. Do té doby neznamená 940.000 komunistických hlasů u nás nic jiného než odhodlání: my chceme dělat obtíže. Bude to jedenačtyřicet mandátů mrtvé ruky, jedenačtyřicet parlamentních gramofonů, do nichž budou moskevské ruce zastrkovat válečky. Je to nepříjemné, ale nedá se s tím zatím nic dělat.

Volby, zdá se, přinesly zatím i konec odluky státu od církve. Co nesvedly pokrokové strany proti dvaadvaceti klerikálům, to nesvedou proti jedenatřiceti, zvláště stojí-li za nimi ještě třiadvacet vášnivých klerikálů slovenských. Musíme se dívati na věci tak, jak jsou. Vzrůst klerikálů znamená bankrot dosavadního protiklerikálního boje. Bude nutno důkladně uvažovat o tom, proč by methody byly neúčinné a proč naopak klerikálům zištně prospěly. Českoslovenští socialisté přísahali v létě, že nepůjdou již s lidovou stranou do koalice a že povedou proti ní nesmiřitelný boj. Viděli jsme všichni, jak ten nesmiřitelný boj skončil: po boku klerikálů. Zajisté nemůžem od nikoho žádati, aby udělal něco nad své síly. Ale tolik můžeme žádati, aby v tom případě nežvanil a nehrál komedii. Začnou-li českoslovenští socialisté opět za tohoto parlamentu někde mluvit o nesmiřitelném boji s klerikály, pak to nepokládejte za nic jiného, než za demagogii. Musíme si zcela klidně říci, že první bitva o odluku církve od státu je prohrána a bude prohrána tak dlouho, dokud bude trvati parlament, jenž právě byl zvolen. Bylo řečeno, že co Hus slovem, Žižka palcátem, Havlíček perem, to bratr Stříbrný činem. Vidíme všichni, kam to tento poslední z národních velikánů přivedl činem: tam, že se v novém parlamentě vůbec nebude smět mluvit o odluce církve od státu. To není příliš daleko.

Není-liž pravda: na tohle všechno jsme měli dost času do jara?

Skutky!

Řeč inž. Dvořáčka v úterní schůzi Průmyslového klubu, zajímavá debata po ní, článek dra Matouška »K české inteligenci« ve středečních Nár. Listech a prohlášení představenstva Ústředního výkonného výboru čsl. nár. demokracie, publikované na téže straně — toť věrný obraz poměrů v národní demokracii. Věrný obraz pevné linie! Dnes prozatím je to úplný chaos myšlenkový i taktický.

Nebudu nikdy pochybovat o kvalitách inž. Dvořáčka i dra Matouška, o jejich nejlepší vůli. Inž. Dvořáček z mladší generace, dr. Matoušek jako bývalý realista mají oba pochopení pro moderní názory, hlavně pokud jde o významné dnes otázky hospodářské a sociální.

Co je to však platno, když dr. Matoušek ve zmíněném článku v Národních Listech píše, že »národní demokracie viděla jasně, že jediným regulátorem zpolitisovaného našeho veřejného života je objektivní, na všechny strany nezávislý úřednik«, a večer před tím, když schla čerň na tomto článku, tajemník strany žádá kontrolu úřednictva dle politického pře-

svědčení v bankách a průmyslových závodech; a nedlouho před tím několik předáků národně demokratických intervenuje u určité osoby, aby jistý jemu přidělený úředník byl propuštěn proto, že vstoupil do národní strany práce. To je ten, »na všechny strany nezávislý úředník«, jak ho chce (opakuji, o čistotě přání dra Matouška jsem přesvědčen) národní demokracie?

Dr. Matoušek píše dále:

»Zatím co stavovské složky skoro všechny ve svých třídních stranách docházejí posílení, inteligence oslabuje stranu ideovou, která měla přece k české inteligenci nejblíže, ježto se neřídila pouze ohledy stavovskými a třídními, nýbrž především ohledy duchovními a mravními.«

Zde ovšem se zdá, že dr. Matoušek buď něco zakrývá anebo, což nelze přece předpokládat, jasně situaci ve straně nevidí. Ohledy duchovní a mravní byly pouze v programu, nikoliv v praxi! Pan dr. Matoušek přece ví, kdo chodí k vrchnímu pol. řediteli Nár. Listů Sísovi, když se jedná o důležité hospodářské a sociální události. Jsou to zástupci všech stavů, organisovaných v národní demokracii? Pan dr. Matoušek také dobře ví, odkud si obstarával jako poslanec dobrá zdání k hospod. a sociálním předlohám. Byly to vždy také organisace zaměstnanecké? Pan dr. Matoušek lká nad ztrátou inteligence; myslí, že takováto ztráta inteligence může nastat bez příčiny? Případ, který uvádíme, aby na jedné straně N. L. bylo několik věcí, které se navzájem tlukou, není prvý. Za to, že vedle šefredaktora N. L. ještě vládne vyšší moc, která se stará, aby »strana řídila se ohledy stavovskými a třídními a nikoliv především atd.« nemůže ovšem dr. Matoušek, ale to ta inteligence prohlédla podle skutků, nikoliv dle programu.

Inž. Dvořáček přesto, že staví nár. demokracii na půdu příští koalice proti prohlášení výkonného výboru, podporuje program, který postavila nár. strana práce proti koalici. Pochybujeme, že podařilo by se v příští koalici prosaditi ony hospodářské požadavky plně oprávněné, poněvadž koalice bude mít svoje obchodní starosti. Každá z koaličních stran má v portefeuillu řadu připravených desiderií, jimiž chce posílit svou posici k brzkým volbám příštím. Se vším, co inž. Dvořáček po stránce hospodářského a kulturního plánu sdělil, lze souhlasit; ať je to reforma a snížení veřejných břemen, reforma veřejné správy, urychlené vyřízení úpravy poměrů státních zaměstnanců, zdokonalení výroby, podpora technického pokroku, zvýšení výrobnosti atd. To jsou všechno věci, které hlásáme již velmi dlouho. Tyto požadavky, jak patrno z prohlášení soc. dem. a čsl. socialistů, nechybí ani na jejich programu. Jsou to nezbytnosti. Ale dosud se nepodařilo ani tyto nezbytnosti ani v počátcích slušně řešit. A proto počkáme si zatím na skutky.

Člen koaliční pětky dr. Kramář napsal k Novému roku 1924 článek, v němž na konci praví:

»Kdyby se nám tedy v novém roku podařilo provésti na jedné straně soc. pojištění a sice co nejekonomičtěji a s odpolitisovanou dobrou organisací a na druhé straně provésti reformu správy a rozřešiti definitivně požitkové poměry státních zaměstnanců a pak sestaviti úsporný a přece věcně dobrý rozpočet, šetřící všecky oprávněné kulturní a hospodář. zájmy, jakož i racionelně upraviti naše daně a dávky, abychom se nemusili báti žádné konkurence na zahraničních trzích, vykonala by koalice opravdu veliké dílo a dokázala by pro všecku budoucnost, co dovedeme, když ve společné a družné součinnosti napneme všecky síly, abychom drahou naši republiku udělali také hospodářsky a soc. silnou a zdravou! Problém zlevnění státní administrativy je těžký a málo vděčný, ale je zároveň stěžejním problémem veškerého podnikání. Jeho rozřešení je východiskem veškeré naší hospodářské politiky.«

Přes to, že zlevnění státní administrativy je stěžejním východiskem naší hospodářské politiky, rozřešila koalice, pod dojmem těchto slibů, stěžejní otázky tak znamenitě, že téměř po dvou létech čteme v novinách lokálku:

Stížnosti na zdlouhavé přejímání telegramů, podávaných telefonem. V kruzích odchodních vyskytují se velmi zhusta stesky, že podávání telegramů telefonem vázne a že je nutno velmi dlouho čekati, než nastanet spojení. Na stížnosti tlumočené pražskou obchodní komorou odpověděl telegrafní úřad, že věc je zaviněna restrikcí personálu. (!) Komora upozornila ředitelství pošt a telegrafů, že toto odvětví služby je pro obchod velmi důležito, poněvadž umožňuje obchodníku, aby co nejrychleji obstaral podání telegramu. Omezuje-li se ve smyslu restrikčního zákona personál i v tomto odvětví, pak nelze to označiti jako správné.

Tedy počkáme přece jen na skutky. —*r.*

Co s Národní stranou práce?

(Anketa.)

Vážený pane redaktore!

Snad jen příliš malý odstup od volebního výsledku zavinil, považuji-li již samu otázku po dalších osudech národní strany práce za smutné přiznání, že jsme se octli ve slepé uličce. A přece dobytí několika mandátů znamenalo by jen malé rozmnožení našich pracovních nástrojů: vydrželi jsme to bez toho rozmnožení pár neděl, vydržíme to i leta. Mnozí z nás vytrvale potírali námitku, jako by viny a chyby koalice byly jediným kořenem našeho vzniku. Nelíbí se mi tudíž ani to Vaše tvrzení, že bychom novou stranu nechtěli dále udržovat, vyvaruje-li se koalice napříště hříchů, které jsme jí vypočetli. Nikoli, důvody pro novou stranu jsou trochu širší, strana disponuje značným kvantem duševní kultury, pročež má právo i povinnost vyplniti určité politické poslání bez ohledu na získané či nezískané mandáty a bez ohledu na další chování koaličních stran. Zákon přirozeného opotřebování jistých společenských útvarů ukládá inteligenci zpracování myšlenkového základu dalších společenských formací, a pouhý fakt, že do nové strany vstoupilo množství duševních pracovníků, dříve nikde neorganisovaných, znamená její nesporné plus. Také to nezadržitelné hroucení některých stran — projevené ještě více nízkou kvalitou jejich volebních zbraní než úbytkem voličstva, nutí k vážné úvaze, jak zachytiti jejich trosky a jaký jim dáti směr, aby to bylo na prospěch dalšímu vývoji věci. A tak na hlavní otázku odpovídám: budujme novou stranu dále.

Tomu dalšímu budování dlužno dle mého náhledu položiti v čelo požadavek úplného splynutí se stranou pokrokovou. Těžce se nás dotýkaly zprávy, že prý volební kooperace nebyla v našem ústředí provázena duchem upřímné loyality, že se staly pokusy odsunouti zakladatele pokrokové strany. Nevím, kolik těch sporů spadá na vrub nahodilých nedopatření a kolik na vrub zlé vůle. Nám však nesporně uškodily. Vědělo-li se o nich již před volbami zde na východě, vědělo se o nich v Brně

a Praze daleko více. A přece dosti malý počet hlasů v centrech byl by aktivoval našich celých sto tisíc! Tato nedorozumění musí přestat. Výsledek voleb potlačil nejednu illusi, urovnal střední cestu mezi tvrdostí principů a shovívavostí aplikace. Přesvědčil nás, že k dalšímu životu strany potřebujeme toho myšlenkového tříbení, k jakému pokroková strana kvalitou svých lidí může přinésti lví podíl. A přesvědčil, doufám, i předáky pokrokové strany, že politika není práce ve vědeckém ústavu, že bez té praktické rutiny četných osob ze strany práce, bez Přítomnosti a Lidových novin bude to ještě příliš dlouho nikoli pokroková inteligence, ale p. Hlinka a Taussik, co budou držeti klíč k duši davu. Musíme tedy co nejdříve sloučiti obě strany (snad i Svaz národ. osvobození!) Chtěli jsme do veřejného života přinésti kus čistoty a dobré vůle: nechť tedy vůdcové obou stran přesvědčí veřejnost různým činem, že se nemají zakládati strany k vůli nahodilé tužbě osob po vůdčí roli. Programové rozdíly jsou tak nepatrné, že jich jádru těžko porozumí universitní profesor, neřku-li volič. A vůbec nutno celou tu programovou stavbu redukovati na řadu konkretních vět, aby poměrům místo dalšího zmatení dodala průhlednosti. Je dnes málo vhodná doba k tomu, abychom se přeli o slovíčka nebo o to, jaký kus vůdcovské hole ponese zakladatel strany práce, a jaký zakladatel strany pokrokové. To rozhodnou demokratické zásady, jimž po řádném zakotvení organisačním chceme, tuším, dáti positivnější a ušlechtilejší obsah, než je pouhý kult osob. Není na výši situace, kdo tomu nechce rozumět. Ale široce rozvětvená síť členů obou stran tomu porozumí dnes více než jindy.

Až dojde k splynutí, budeme pěkně trpělivě pokračovati v organisační práci, jak jsme ji započali před volbami. Budeme v každé vesnici hledati 5—10 lidí, kteří svou starost o osudy státu a svobody chtějí vtěliti v soustavnou práci. Dáti myšlenkového tmelu těmto buňkám — to je úloha center a diskussí. Býti okem, uchem a živým slovem těchto center — to je práce na venkově. Zavadili jsme na voličských schůzích o celou řadu naléhavých otázek: můžeme teď od nich utéci? Nikoli, nyní je na nás, abychom dokázali, že celé zakládání strany nebylo jen osobním podnikem a chytráckým využíváním psychologického momentu. Mluvili jsme hlavně o úpadku parlamentu? Ale noví lidé, kteří se tam právě dostali, aspoň z části garantují pokračování toho úpadku. Na zákonech bude opět pracovati několik jedinců, ostatní je prostě odhlasují. Mám za to, že k nutnému tříbení vlastního jádra legislativy můžeme přispívati velmi vydatně, i když v parlamentě nejsme. Jsme vždy povinni říci, jak si lépe představujeme to, co pranýřujeme jako špatné.

Pracovních úkolů najdeme celou řadu. Že provádění pozemkové a lesní reformy obrátilo tak trochu na ruby veškeren právní řád a každé sociální cítění, že se vůbec právo topí v libovůli exponentů stran, že osobní benevolence vysokých pánů jde někdy za hranice, položené zákonem, že sekretáři strany komandují a dle libosti i překládají státní úředníky, že poslanecké intervence u centrálních úřadů v zájmu provinilých jednotlivců daly přímo půdu dalšímu řádění zvůle a zištné nestydatosti, že je absurdní výklad menšinového zákona, dle něhož majorita musí se řídit minoritou (výhradně maďarské žalobní spisy a líčení v případech, kde je Maďarem žalován Čech), že cizí státní příslušníci zastávají místa, z nichž byli vyhozeni naši lidé, že se ojediněle, ale s velkou bezohledností těží z bídy a vyšlapaných cestiček sociálních hesel, že někteří řemeslní politikové ustupují s velkým gestem z aktivní politiky, když se jim dostalo sinekury — to a mnoho jiného jsou problémy, které se nerozřeší přes noc. Kde je podrobná kasuistika a zpracování toho materiálu, k němuž mnohý z nás může přispěti fakty ze svého okolí?

Na tomto konkrétním základě, k němuž denní události samy přispějí, může se dobře udržeti stavba nejen jedné strany, ale řádné politické výchovy vůbec. I v politické práci platí výrok Galianiho, že vychování má nás navykati, abychom konali, co je nám nepříjemné, a ve chvíli, kdy je nám to zvlášť nepříjemné. Taková výchova, která by neváhala říci nepříjemnou pravdu, byla v politice zanedbávána přímo hříšně. Chopme se jí, uvolněme síly našich vzdělanců, učiňme jim z politiky přísnou povinnost, přeložme těžisko té politiky z malicherných a osobních čachrů k principům, v nichž je psán osud naší svobody a osud dějinného vývoje. A snad se potom ukáže, jak ta lekce z posledních voleb přinesla nové straně žádoucí prohloubení, žádoucí očistu a zjemnělý smysl pro povinnost ve vlastních řadách, na prospěch věci, na prospěch státu.

Je k tomu, o čem jsem se letmo zmínil, třeba vůbec politické strany? Odpovídám rozhodně kladně, znaje dobře vlastní nitro z doby, kdy jsem v žádné straně nebyl. Bez organisace příbuzných duší stává se veřejná práce sportem, na jehož posledních metách bude malomoc, znechucení, tupý indiferentism. Lidská povaha se neobejde bez životních impulsů, jimiž občas nutno vzbuditi náboj hromadného zjevu a zájmu. Právě impulsy z center aktivní politiky účinkují bezprostřední silou jenom na vnímavé agregáty, nikoli na jednotlivce. Rozhlédneme-li se po agitační práci NSP., musíme se divit, kolik málo známých lidí bylo vytaženo z neplodného úkrytu, aby přineslo skutečné obohacení politické struktury myšlenkové. Nelze-li se nám na dále vzdáti indukčního náboje oněch impulsů, potřebujeme i naděje, že otěže státní správy, kdyby jednou vypadly z opotřebovaných rukou, dostaly by se do rukou jiných, svěžích a připravených. Celá ryzost našich motivů, celá státotvornost naší kritiky je podmíněna možností event. převzetí úkolů, které dle našeho názoru jsou prováděny špatně. Mandát není nám cílem. Ale musíme oň státi jako o jeden z prostředků; jinak by celé naše usilování ztratilo souvislost se skutečným životem. Rozejíti se do různých stran, skloniti hlavu před vyšlapanou a vyjetou tradicí, býti poslední příčkou žebříku, na jehož vrchu stojí pochybná modla s právem veta a s kamarilou, která rozdílí svobodu slova, čest a funkce podle svého strachu o ukojení vlastní lačnosti moci, k tomu jsou naše lokty málo tvrdé a naše duše příliš nezávislé. Jděme tedy vlastní cestou, a uvidí se, zdali naše zbraně pravdy nedosáhnou účinnosti právě takovým křestem, jaký nám přinesly volby!

Dr. *M. Očenášek.*
Košice.

*

Vážený pane redaktore!

Dovolte mi, prosím, napsati Vám několik slov k Vaší otázce »Co s národní stranou práce?« Vaše otázka mne velmi nepříjemně překvapila, stejně jako se si líbil Váš článek »Jak jsme to prohráli«, až na poslední odstavec. Tento poslední odstavec je velmi netaktický, stejně jako ona otázka v poznámkách. Proč?

Domnívám se, že když se založí nová strana ne z důvodů osobních, jako tomu bylo na př. u strany Práškovy, že je té strany potřebí. Že jste anketou zkoumali půdu k utvoření nové strany, je jistě správné, ale zkoumat novou anketou oprávněnost další existence strany po volbách, v nichž získala 100.000 hlasů po 2 měsících své existence, pokládám za naivní. Tady je na místě, aby vůdcové nové strany vzali do rukou seznamy hlasů odevzdaných pro jednotlivé strany v jednotlivých volebních okresích a přesvědčili se, že hlasy strany práce nejsou jen hlasy okamžitých nespokojenců, nýbrž že to jsou hlasy lidí, kteří se stanoviska ideového (nesouhlas buď s programem, nebo praksí všech dosud existujících polit. stran) nemohou a nechtí vstoupiti do žádné ze stran. Příklad: v našem městě s 15.000 obyvateli dostala strana práce bez jediné volební schůze, bez jediného plakátu na rozích(!) 179 hlasů, do senátu 191 hlas

(vliv Herbenův asi). Lidé, kteří volili stranu práce, dovolují si tvrditi, nejsou zkušení agitátoři, takže procento hlasů získaných agitací osobní u osob politicky neorientovaných je minimální. Počítejme však přes to jen se 120 voliči ideovými; není to na krátkou dobu trvání slušný počet? Vezměme teď Prahu a Brno. Kolik hlasů chybělo v Praze k docílení mandátu i za tak špatných vyhlídek se zřetelem na »demokratičnost« volebního řádu? Srovnáte-li výsledky i v jiných větších městech (Pardubice, Hradec Králové, Tábor), vidíte totéž. Při něčem, co bylo vyvoláno, jak pevně věřím, jen z pohnutek ideálních, není na místě otázka: »Co s tím?« Ta nesmí nikdy napadnout. Po volbách se mělo ozvat naopak jen heslo: »Teď dále tak a tak!« Či zhorší se pro příští volby zase volební řád, jak napovídá již jedna poznámka Českého Slova? Bude-li míti strana práce dost síly, prorazí po několikáté přípravě. Neprorazí-li, má váhu jako pevná organisace i negativně, prostou svou existencí. A i kdyby chtěla někdy jít do voleb společně s některou jinou stranou (ovšem pokrokovou), může se její vliv uplatniti, jen bude-li pevnou organisací, která by ve společenství s jinou stranou v ní tvořila pevnou buňku, ideovou programově i takticky.

Snad leckterý z těch, kteří volili stranu práce nebo ji i organisovali, po volebním neúspěchu odpadne, buď zdisgustován, snad i neuspokojen v svých ambicích (ač takových případů jistě bude málo). Takoví nejsou schopní lidé pro novou stranu. Ale hlavní kádr voličstva to myslil jen poctivě, a v těch se řečenou otázkou »Co s národní stranou práce?« vzbudí nedůvěra ne ke hnutí, nýbrž k vůdcovským schopnostem jeho vůdců.

Navazuji ještě na článek Fr. Langra v tomtéž čísle »Přítomnosti«. I já věřím, že z dnešního stavu nás může zachrániti jen buditelská práce. Otázka však je, jak ji provádět? Buď silnými osobnostmi, buď organisováním této práce i méně silnými osobnostmi, ale neméně poctivými. Anebo, lépe, obojím způsobem. Silné osobnosti jsou vzácnější, poctiví lidé jsou zato četnější. Nová organisace by musela být vzorem ostatním stranám i voličům po této stránce.

Fakt je, že hnutí, charakterisované vznikem strany pokrokové a strany práce, je silné hnutí po mravnosti v politice. Takové hnutí, nemá-li býti pouhým sentimentálním vzdycháním, potřebuje organisace. Každá organisace potřebuje programu, a to jednak vytyčení cílů ideálních, jednak cílů praktických. Myslím, že obě organisace nedávno vzniklé, strana pokroková i strana práce, se po této stránce mohou vhodně doplňovati.

A proto odpověď na otázku »Co s národní stranou práce?« jsem čekal — a dosud čekám — od vůdců, a ne od čtenářstva.

Ještě poznámku k článku »Jak jsme to prohráli«. Věřím, že je těžko bojovat proti denním listům týdenníkem. Ale nesmí se zapomenout, že i strana práce má denník, »Lidové Noviny«, které, mohu-li soudit podle svého města, se namnoze čtou více než »Národní listy«; odbírali je už dlouho zejména také národní demokraté (v Čechách!) Myslím, že Lidové noviny mohly vykonat více, kdyby byly stejně dobře redigovány i po stránce politické. Tím nemyslím ideovou stránku a hodnotu politických článků Lid. novin, nýbrž důraznější uplatňování zřetelů politických. Jeví se mi to i v tom, že, mimo první den po volbách, se Lidové noviny vůbec nezmiňují o situaci a dalším postupu strany práce. To ubírá na síle hnutí, které naprosto potřebuje vůdcovství osobního i žurnalistického.

Promiňte, pane redaktore, tyto řádky.

Poroučí se Vám

Eugen Knap,
profesor
v Kutné Hoře.

Vážený pane redaktore,

dovolte, abych odpověď na anketu, Přítomností právě zahájenou, hledal nejdříve ve Vaší úvaze o tom, »jak jsme to prohráli«. Jde Vám o zjištění pravdy. Vidíte pravdu v tom, že »jsme šli do voleb proto, abychom dobyli mandáty, ne morální vítězství«. Jak se Vám líbí; jste konečně blíže pramene pravdy než pouhý čtenář Přítomnosti. Pouhý čtenář Vašich, Čapkových a Stránského článků si snad pomyslí, že svou touhu po poznání pravdy — samozřejmě v úmyslu nanejvýš poctivém — sesilujete poněkud nad zcela dostačujících 100%. (Mimochodem řečeno, myslím, že totéž činíte při hodnocení katolicismu v knize »Jací jsme«.) Není zcela jasno, mluvíte-li za kandidáty či za voliče. Obyčejný straník, ubezpečuji Vás, si myslí, že jsme šli do politiky a do voleb, abychom dosáhli morálního vítězství, na něž se díváte tak s patra; při tom mu bylo prostým důsledkem, že objektivně se toto morální vítězství projeví několika mandáty. Morálním vítězstvím pak rozumí obyčejný straník, že se značný počet myslících lidí přidá k Vašemu volání, že vidí nedostatky tam, kde je vidíte Vy, a že chtějí s Vámi pracovat pro jejich odstranění. Ovšem, pak by byl snad i Prášek morálně zvítězil Jde o to tedy, odpovídá-li 100.000 hlasů našemu očekávání či nikoliv. Zde je měřítko. A myslím, že mnohem více jsme prozatím nečekali.

Národní strana práce organisovala veřejné mínění, že ano? Nuže, bude asi ještě hezkých pár let specialitou československé republiky, že veřejné mínění se zastavuje před vraty parlamentu, kamž je mu vstup přísně zakázán. Národní strana práce byla zastavena před vraty parlamentu. Může udělat kyselý obličej, odplivnout si a jít na kutě; může si však také uvědomit, že parlament není — zvláště dnes — jediným místem, kam stojí za to vstoupit, a že těch 450 lidí nejsou jediní lidé, s nimiž stojí za to pracovat. Prosím, jsem dalek toho, mluvit o kyselých hroznech.

Neptejte se, pane redaktore, co s Národní stranou práce. Promiňte, příliš Vaše slova připomínají nešťastný Nerudův slamník. Neptejte se po taktice, právě proto, že nejsme v parlamentu. Řekněte: Jsme tu. Kmotrou při zrození nám byla Agitace; naše první kroky povede Organisace a Práce. Organisace práce. Slíbili jsme přístřeší lidem, kteří ho postrádali; nekopneme s opovržením do domu proto, že není vybaven hned vším parlamentním komfortem. Vytkli jsme si úkoly, jichž nelze splnit bez přípravné práce; ta spočívá hlavně v tom, naučit lidi »myslet a domýšlet«.

Pane redaktore, to, co jsme v uplynulých dvou měsících dali lidem, byl jen narychlo rozbitý stan; teď musíme vystavět solidní barák, s nejsolidnějšími základy a pod touž vlajkou. To znamená drobnou práci. Zajisté i strana bez poslanců může být stranou slušného stranictví, stranou, jež se nebojí a nekrade, stranou Masarykovou. Strana středu nemusí zasedat na určitém úseku poslaneckých křesel, aby byla stranou středu. Při volbách nám scházela organisace; ale námi strana práce přece nebyla myšlena jako prskavka a spiknutíčko, není to jepice; neptejte se, co s ní, spíše: Jak nejlépe organisovat?

Myslím, pane redaktore, že koalice neuřízne svým náhlým polepšením »větev ,na které sedíme«. Ano-li, dobře nám tak. Není dobře sedat na dvou židlích; ale je horší seděť na větvi pouhé kritiky. Odvažuji se vidět (což jste to přehlédl?) v obou prohlášeních Národní strany práce i druhou větev. Větev kladné práce, kterých v našich politických krámcích dosud nebylo lze dostati. Nechcete jistě, abychom tyto plody považovali za těšínská jablíčka — nebo něco horšího. Nenechte je zmrznout. Vzal byste tím lidem víru v »Přítomnost«. Co horšího, vzal byste jim i víru v budoucnost.

Odpadne snad nyní mnoho lidí, není jich škoda. Musíme mít solidní základy. Nezničí nás výsledek voleb; to mohou učinit jen defaitisté.

V prohlášení se mluví o zvedání morální i hmotné úrovně určitých vrstev. Aspoň první lze uskutečňovati i bez poslanců. Mluví se o součinnosti se všemi útvary, zabývajícími se problémem práce. Ani k tomu není nutně třeba poslanců. Stejně se slušnějším pojmem stranictví, s hledáním rovnováhy mezi kapitálem a prací, s kontrolou a čistotou veřejného života. A tak dále. Věnujte se politické výchově studentstva (budou to desetitisíce voličů při příštích volbách, pane redaktore!) Není třeba lákat je do organisací. Je třeba lákat je ku práci a poznání. Politické kluby nezasluhují, myslím, opovržení, jež k nim Vy osobně chováte. Do příštích voleb nemůžeme pracovat v Rudolfiňu; v československé republice máme práce až nad hlavu.

Připravujte »půdu politickému útvaru, v němž by úže nebo volněji... se sdružovali ti, jimž politická moc... jest příležitostí k soustavné, účelné, na věcných předpokladech spočívající práci o vybudování, udržení a rozvoji národního státu československého« (Kallab v prvním čísle Národní Práce).

Mnoho zdaru Vám i ostatním, pane redaktore.

Váš

JUC. *Jarmil Krejčí.*

Olomouc 21. listopadu 1925.

P. S. Nelíbí-li se Vám to vše, pane redaktore, snad se zavděčím tímto: Nemyslíte, že by bylo nanejvýš zajímavo vědět, co může v našich poměrech dokázat strana bez poslanců, má-li takové cíle a vůdce, jako N. S. P.? Ovšem, kdyby neměla jiných důvodů existence, zajímavost experimentu by jí životní oprávnění nedávala.

J. K.

*

Vážený pane redaktore!

Nemiluji seriálů ani ve filmu ani v politice a nemíním podati příspěvku k serii dobrých zdání o národní straně práce. Chci Vám jen povědět, že pokládám i závěr Vašeho článku i výzvu k nové anketě za chybu. Po volbách, kdy bylo pro novou stranu odevzdáno na 100.000 hlasů, má právo o jejím osudu rozhodnouti myslím jedině řádně svolaný sjezd strany. Také anketa po volbách je jiná věc než před nimi. Přece nemohou účastníci Vaší ankety, jichž je menšina, rozhodovati o setrvání ve frontě nebo o jejím opuštění tolika tisíci. Ostatně by Vám mohli čiperní sekretáři koaličních stran (jsou-li čiperní) zaranžovat příspěvky, které by novou stranu jednomyslně zavrhly. My na Moravě jsme se rozhoupali snad později než v Čechách, ale do starého koaličního chomoutu už nepolezeme.

S oddaným pozdravem

P. Váša.

V Brně dne 21. listopadu 1925.

*

Pane redaktore!

Každý nepředpojatý člověk přizná, že téměř 100.000 hlasů ve volbách pro stranu práce odevzdaných — hledíme-li ke krátké době, při tom nedosti pronikavé agitační činnosti — znamená úspěch hnutí. Zuření československého a nár. demokratického tisku i nyní po volbách dokumentuje, jak hluboká brázda v našem spuchřelém životě politickém byla nár. stranou práce vyorána. Jako mladý vojín v bitvě po prvém křtu boje se zoceluje, ztvrdne, otuží, tak i mladé hnutí nár. strany práce po svém křtu boje; musí zocelená, nesentimentálně a energicky svůj očišťující boj dále provádět. Oligarchie velkých politických stran si z morálního úspěchu strany práce ve volbách mnoho skrupulí nedělá, tato musí pocítit odhodlané, cílevědomé, usměrněné naše hnutí zřetelněji, důkladněji a co nejdůsledněji, a sice ve svých vlastních řadách stoupenců.

Jsem pracovník vyšlý z řad dělnických; znaje mentalitu politických snah širších vrstev lidu, samozřejmě jsem pro naprosté pominutí nějakého specialisování se na stranu úřednickou nebo podobně. Hnutí strany práce po mém názoru nelze činit závislým na eventuelním zklamání stát. úřednictva nebo na rozmrzelosti soukromých úředníků. Široká pokroková veřejnost se musí zpracovat, naše hnutí musí býti politickým směrem nejširších pokrokových vrstev lidu, jenž není spokojen s daným stavem věcí, není spokojen buď s režimem politického improvisování nebo dogmatického setrvávání na principech stranického majestátu. Snahou strany práce necht jest podchytit ony všechny vrstvy plodných pracovníků v republice bez schovávání se za pojmy maturity a doktorátu, bez uzavírání se ve zvláštní kastu t. zv. inteligence. K lidu, s lidem, pro lid!!

Určitá báse zde je, tuto učinit polem pronikavé naší působnosti, vnikáním do držav dnes ještě křečkujících stran, pevným zorganisováním stoupenců, bezohledným odkrýváním slabin protivníků získávat jejich stoupence i indiferentní, organisací mládeže atd. vybudovat silnou, ukázněnou organisační síť! Pomocí tisku, uvědomovací prací našich pracovníků mezi lid, vnikat do institucí samosprávných, zainteresovat lid toužící po politické čistotě a poctivosti, to bych považoval za přípravu pro budoucí boje proti polit. čachrářství a nepoctivosti.

Ne po prvém pokusu se nechat odstrašit, naopak odhodlaně s plnou vervou do práce, ubrečenému a vzteklému tisku jistých stran ukázat, že jejich spílání, povídání, výsměchy jsou marné. Bylo by smutné, aby oněch 100 tisíc se zastavilo na půl cestě. Když jsme řekli »A«, řekneme také »B«. To »B« jest další boj a práce pro vítězství hnutí, pro vítězství očisty a poctivosti, pro zmar politických makléřů!!

V Táboře. —*tr.*—

*

Vážený pane redaktore,

v posledním čísle »Přítomnosti se nás ptáte, co dále s Národní stranou práce. Věřte mi, že mne Vaše otázka nemile překvapila. Sleduji politiku dlouhou řadu let a jsem s výsledkem voleb pro naši stranu velmi spokojen. Že volby pro nás — s ohledem na krátkou dobu agitace — dopadly neočekávaně dobře, vyčetl každý pozorný čtenář ze žurnálů koaličních stran. Že jsme nezískali mandátů, to je jiná věc. To nezavinil nedostatek hlasů, nýbrž kuriosní novela volebního zákona, která dává mandát straně protistátní za pouhých 30 tisíc hlasů, státotvorné straně však za 100 tisíc hlasů ani jediného. Tato okolnost nás nesmí od další práce zastrašit, naopak je jednou z příčin, nám ukládajíc povinnost, bychom semknutím se všech poctivě smýšlejících lidí dosáhli dostatečného vlivu v zákonodárství, aby i tento nemožný zákon, jenž snad vyhovuje jisté politické straně, který však omezuje volební svobodu, byl zrušen.

Národní strana práce se zavázala svým programem chrániti zájmy republiky, brániti korupci, stranickému prospěchářství, nespravedlnosti, potírati despotism, oligarchii a jiné každého demokratického státu nedůstojné počínání, zkrátka hájit ústavu a vše co ohrožuje náš mladý stát. Této povinnosti se strana nemůže sprostit, pokud všechna nebezpečí nejsou odstraněna. Vládnoucí strany musí nás přesvědčit, že i Československu je čestnou povinností dostáti danému slovu. Máme před sebou volební prohlášení politických stran, které se rozdělily o hlasy, odevzdané Národní straně práce. Budeme pozorně sledovati, jak se zachovají k potřebám státním a sociálním a nestaví-li jako v uplynulých letech zájem stran nad zájmy státu.

Druhým důvodem, proč nutno udržeti a rozmnožiti řady příznivců Národní strany práce, jsou neslýchané manýry předvolební, jež nám ukázaly velmi zřetelně, jakými nekalými pro-

středky byla potírána naše státotvorná strana. Večerníky koaličních stran — Právo lidu čestně vyjímaje — se zvrhly na úroveň krváků posledního druhu. Vášnivá nenávist, vyjadřovaná lživými pomluvami a výmysly hodnými nejpodlejších intrikářů, diametrálně nesprávně den co den uveřejňovaný výklad volební novely, že každý slušný člověk se chytal za hlavu, zuřivé tažení bez výběru prostředků ukazuje zřetelně, kam jsme po sedmileté samostatnosti dospěli a jak si koaliční strany tu diskusi v demokracii představují. Chovají-li se vzdělaní lidé tak, jak nám to ukázali před volbami, prozrazuje to vážné příznaky moral insanity a tím není zatížen průměr našeho lidu, zajisté ne, tím méně výkvět — nebo chraň nás bůh!

Zde máte, vážený pane redaktore, zase jednu z těch přemnohých příčin, proč nutno zorganisovati Národní stranu práce. Postup a jednání koaličních stran nám zřetelně ukázaly, že jsme na dobré cestě. To jedno je přece jasné, že jim při volbách nešlo o zájmy státu, vždyť neterorisovaly předvolební kampaň stran státu nepřátelských. Třísnily kalem jedovatým výhradně pokrokovou státotvornou stranu práce. Bránily se kontrole a snížení diet. Ký div, že tento pathologický postup byl s to, že velmi mnoho voličů, částečně ze zoufalství nad neudržitelnými poměry, částečně ze vzdoru odevzdalo svůj hlas straně komunistické. Nemluvím ani o příležitostných voličích pro stranu lidovou. Ostatně je vše dobře známo stranám koaličním.

Ptáte se, vážený pane redaktore, jak si představujeme budoucí taktiku naší strany? Předně nutno před soudem udělat tabula rasa s utrhači na cti a hanobiteli vedoucích osob naší strany. Československý národ musí do posledního občana zvědět, jakou duševní stravu mu předkládaly ty různé večerníky a deníky. To vše je nutno objektivně znázorniti. Postavit vedle každé lži ověřenou pravdu. Chronologickým sestavením všech článků českých žurnálů ukázati lidu, jakými prostředky se pracovalo proti pokroku a státotvornosti. Náš lid se musí naučiti zdravé kritice, politicky myslet, rozlišovat mezi pravdou a lží. Musí míti tolik sebevědomí, aby dovedl odmítnout šmokovské manýry a výplody mozků nízkých čel. Musí zvědět, za jak hloupého občánka ho měli ti páni žurnalisté a politikové, když se mohli odvážiti jej napalovat vylhanými výklady volební novely a špiněním a pomluvami osob bezúhonných. Musí se dovědět, že úspěch komunistů a klerikálů byl zaviněn koaličními stranami, ježto pro šílenou agitaci soustředěnou proti pokrokové a státotvorné straně práce nezbývalo ani času, ani energie, ani prostředků na potírání předvolební kampaně komunistů a lidovců. V boji proti komunistům a lidovcům zůstala strana sociálně demokratická úplně osamocena. Československému lidu to vše objasniti bude úkolem našeho tisku (brožur) a místních organisací, které nutno co nejrychleji a nejdůkladněji vybudovati, aby v případu nových voleb bylo vše dopodrobna připraveno. Nulla dies sine linea! Že je náš stát v nebezpečí — ukázal to jasně výsledek posledních voleb — musí býti naším ceterum censeo.

V dokonalé úctě Váš

gf.

V Praze, 21. listopadu 1925.

Národní hospodář

Herbert N. Casson:

Budoucnost v obchodu tíhne ke sdružování.

(Z knihy: The axioms of business.)

Pokud náš slabý duch chápe, vládnou světu planet a vesmíru dva velké zákony: přitažlivost a odpudlivost. Nám se jeví jako činnost tvůrčí a ničivá, rozkvět a úpadek, život a smrt.

Souběžně s rozvojem továrny nebo planety rozvíjejí se její funkce; vznikají nové možnosti, nové tvářnosti; z větší složitosti plyne větší dokonalost; stává se pomalu středem vzájemně na se působících sil.

Ale když továrna — nebo planeta — dosáhla vrcholného bodu anebo dostala náraz z venčí, začne se rozkládat, funkcí ubývá, činnost polevuje. Továrna se hroutí. Planeta letí k nejbližšímu slunci.

Tytéž odvěké zákony vládnou v říši obchodu. Prospívá-li země obchodně, rozvíjí se tam i odbornost a organisace; zdokonalují se technické prostředky a vzrůstá obratnost; vzmáhá se umění sdružování a součinnosti; země se stává jakýmsi velkým klubem v němž všechna vnitřní zařízení si vzájemně vyhovují. Je-li však země na tom nepříznivě, mění se obchod v řadu drobných podniků, jichž ruch se stále zpomaluje, a které tak upadají v strnulou nehybnost, v primitivní stav, z něhož vzešly.

Toť biologie obchodu. Každý živý útvar, ať je to růže nebo železnice, tíhne ke zdokonalení a ke skupenství. Kde je obchod ve stavu stagnace — ve Lhasse nebo ve Fezu — tam shledáme jen shluk drobných a na sobě nezávislých obchodních podniků. Všude, kde je intensivní obchodní ruch — v Manchestru nebo Chicagu — vyznačují se obchodní podniky velikou specialisací a vzájemnou závislostí na sobě. Nesmíme nikdy ztratit se zřetele, že obchod je nová forma moderního života; je zřídka volný, naopak spoután tisícerými nesnázemi. I v Americe zmizela svoboda, jíž se těšil ještě před 15 lety a začíná se jevit rozklad.

V Anglii je obchod v rozkvětu, ale není volný. Volný obchod ostatně nikdy neexistoval; vládne jím ustavičně směs pokroku a reakce. Nejohromnější a nejvýnosnější podnik, jaký kdy rozkvetl v Anglii The East India Co., trval 275 let a byl zničen politiky. Obchod se nikdy neobešel bez rušivých vlivů; má své nepřátele, své příživníky; je obklopen dareby a blázny. Překonává-li tyto vlivy, tož svou vlastní životní silou, vlivem příznivých okolností. A všemi svými silami spěje od jakživa ke kombinování, k sdružování.

Rockfeller se spojil se svými nejobratnějšími konkurenty: to se jmenuje dobrá kombinace! Carnegie nabídl účast ve svém společenstvu 43 svých nejschopnější ředitelů; zas ukázka kombinace. První Rotschild poslal svých pět synů do Londýna, Paříže, Neapole, Vídně a Frankfurtu, každého do jiné země; a zase to je jen příklad kombinace.

Ti, kteří vítězí v obchodu jsou lidé, kteří dovedou bystře kombinovat vlivy a schopnosti. Trvalým úspěchem jsou jisti ti, kteří mají organisační smysl a dovedou jej oplodnit přidáním odborné znalosti, zkušenosti a účinných metod.

Kultura nepotřebuje poustevníka nebo cikána, jelikož požaduje po lidech, aby byli společenští. Baví-li nás dobrodružství Robinsona Crusoe, je to pro jeho podivnost, pro to, že nic se v něm nepodobá našemu vlastnímu životu. Ale ve skutečnosti naprosto neodvislý jedinec nemůže na tomto místě existovat; všichni jsme údy gigantického organismu.

V pravdě velkým mužem, ať je to ministr nebo hokynář, je ten, kdo se ustavičně na jiných lidech učí, ten kdo se nikdy nepřestal učit. Ten je jím, kdo nezaměňuje moc se znalostí, má zřetel k rozličným stanoviskům a dovede mnohonásobné prvky kombinovat za sebevědomým cílem.

Nikdy se nemůžeme dosti specialisovat; nikdy nebude nadbytek znalců: nikomu nepřijde draho odborná dovednost, nýbrž hloupost a ignorantství. Nejvíce přicházejí o peníze ti, kdo se hledí obejít bez specielního vzdělání a kráčí tak vstříc úpadku.

Kvetoucí podnik usiluje o ustavičný vzrůst své moci; žádá si kontroly, jeho ideálem je dosáhnout monopolisace. Ze začátku zneuznává význam konkurentů a hrozí jim válkou; a posléze je začíná respektovat, snaží se uzavřít mír a pracuje o spojenectví.

Dojde-li pak skutečně k sdružení, jsou dvě možnosti: buď se pustí v z á p a s s obecenstvem — a v tom případě si zlomí vaz — nebo se rozhodne s l o u ž i t obecenstvu, a pak jeho úspěch je zaručen.

Být mocným a ochotným posloužit, to by mělo být ideálem každého obchodního sdružení. Chopte se moci, ale užívejte jí vlídně. Kotěti se promine škrabe-li a kouše, tigrovi ne. Čím více nějaký obchodní podnik se vzmáhá, tím větší je jeho povinnost cítit s lidskou společností.

Chcete-li nadělat peněz, dělejte si přátele. Sdružujte lidi dobré vůle; vybírejte pečlivě takové, kteří se vám zamlouvají a držte se jich; kombinujte, sdružujte se: nikdo si nemůže sám postačit; většina chyb, jichž se dopouštíme v první polovině svého života pochází z té samolibosti a soběstačnosti, která tak vyznačuje mládí. Zmoudří-li člověk, stává se společenským a přístupným dobrým vlivům.

Kdesi v bibli je verš, který je moudrost sama: »Blahoslavení pokorného srdce, neboť jim země bude dána v úděl«. Kazatelé ani netuší, co vše tento verš v sobě obsahuje. V toku času nebude dána země v úděl pyšným a nadutcům. Bude dána pokorným, těm, kteří moudrostí nabyli skromnosti a jimž moudrost dovoluje vážit si bližního. Bude dána těm, kdož si podávají ruce, ne samotářům.

Téměř veškerá kultura je výplodem sdružování.

Ohromná mohutnost anglického obchodu plyne z jeho 60.000 akciových společenstev s kapitálem 51 miliard. Málo obchodníků se dopracuje blahobytu vlastní silou. Sdružují se a rozmach a síla jich družstev je význakem jejich vlastní moci.

Všimněte si jedné věci: darebové se nesdružují; pracují po různu, jako u moře pohyblivé písčiny. Muž ochotný ke spolupráci je čestný, zdatný, jistý a řádný. Proto se obecenstvo zpravidla nemá čeho obávati od významných associací; žádná se neudrží, je-li tvořena nepočestnými lidmi. Co je vystavěno na blufu, shroutí se dříve či později.

V dobách, kdy vládla pouhá síla, bylo možno vítězit násilím a hrubostí; dnes to už není možno. Dnes je doba veřejnosti, jasnosti. Je doba knih, novin, revuí, světla. A svrchovaným pánem nás všech, ať jsme králi nebo klempíři, je veřejné mínění.

Dnes už jen obchodnická spodina šidí zákazníka a pomáhá lži odbytu svého zboží. Že dnes klamání a nečestnost v obchodě patří pomalu minulosti, je z nejpotěšitelnějších zjevů tohoto světa. Skutečný obchodník je dnes opravdu m u ž e m; odvrhl dětinské způsoby. Pochopil, že je stejně jeho zájmem jako povinností s l o u ž i t obecenstvu.

Znenáhla, ale jistě učí se lidé obchodního světa dívati se navzájem na sebe správně a cenit se po zásluze; uvědomují si pravý význam svého velkého poslání; uznávají, že není nad ř á d n ý o b c h o d. Přicházejí k poznání, že obchod má úžasné perspektivy, a že vítězství, kterých už bylo dobyto, jsou nepatrná vedle těch, která kynou v budoucnosti.

Bylo-li heslem včerejška I n i c i a t i v a, je-li heslem dneška S d r u ž o v á n í, patří budoucnost heslu: S l o u ž i t.

Doba a lidé

Jaroslav Kolman-Cassius:

Několik pražských soudců.

VIII.

Přestupek je na cestě zločinu hned z kraje jako první zastavení na křížové pouti Zla. Je tedy velmi přirozené, že také soudy, které soudí přestupky, jsou u pražského trestního soudu hned v přízemí za průjezdem. Je to předsíň, kde lze spravedlnost ještě usmířiti padesáti korunami. Zde je hlava vinníka v bezpečí a zřídka kdy platí se svobodou. Zde se soudí spíše příhody než osudy lidí. Vztek, který neměl po ruce nůž a ulevil si políčkem, msta, která se spokojila s jedem pomluvy, násilí, jež se zakouslo do cti svého nepřítele, místo do jeho hrdla, to jsou provinilci, kteří sedí na lavicích v tmavé přízemní chodbě v levo od průjezdu, kde se říká »u přestupků«. Tady je provinilec ještě stranou, která přichází jen zaplatit jakýsi svůj dloužek, tady se ještě může vyjednávat se žalobcem a vzít nějaké to tvrdé slovíčko zpět nebo několik nových přidat, tady je člověk ještě panem Votočkem nebo paní Reissenzahnovou, kteří zaplatí tady těch pár korun (tady jsou, ty by je nevytrhly a, zaplať Pánbůh, nejsou na tom ještě tak zle) a odejdou. ač odsouzeni, v celé své neposkvrněné občanské důstojnosti, s naraženou čepicí k levému uchu a divoce zježenou rajkou na klobouku. Tady po rozčilující debatě je možno setrvati na svém stanovisku (a je to coura a když si bude pan vrchní rada přát, tak to na místě odpříséhnu) a když jsme zaplatili padesát korun a nějaké ty kolky, můžeme změřit svého protivníka pohledem, který mu úplně zkazí vítězství.

U přestupkového soudu neodchází odsouzenec tragickým krokem oběti někam, kde »za ním zapadnou dveře žaláře«. Může odejíti, bouchnuv dveřmi, jako někdo, »kdo teprve ukáže, co umí«. Je to soud, kde si obžalovaný(-á) může vyměňovati se žalobcem (-kyní) úlohy do omrzení a sázet o stošest své padesátikoruny do loterie práva, dokud jim to stojí za to hlásat, že pan Nedůtklivý je »starý bouchoř« a paní Prostořeká »taky jedna taková vrtule« nebo naopak.

Za dveřmi na levo od průjezdu vládne a n i m u s i n j u r i a n d i a jeho dusné vlahé, poněkud smyslné ovzduší s ostrými pachy cholerických temperamentů. Spravedlnost zde má často úlohu třetího v pračce. Dříve než rozsoudí, je jí roztrhávat od sebe rozzuřené strany, které se na sebe vrhají jako šelmy. Boje, které byly zahájeny na pražských pavlačích v bitevním kouři převařovaného prádla, a které jsou sváděny pro spornou utěrku jako pro zlaté rouno do úplného vyhlazení, přesunují se na půdu zákona s neumdlévající zuřivostí pod záminkou, že chtí býti rozsouzeny. Ve skutečnosti oba tábory jdou si jen pro posilu na novém bojišti.

Tady nevyhladitelná potřeba věčného ženství míti poslední pravdu slaví orgie. Každého dne několik takových Galileů v sukních říká před tímto soudem své »e p u r s i m u o v e« ve věci ztraceného klíče od záchodu nebo kolíčku od prádla se zraky planoucími svatým přesvědčením: a přece jej ukradla tady ta... následuje nevyslovitelné jméno.

A nejen že zde planou zraky nevyslovitelnými slovy; tu je místo, kde se nevyslovitelné věci vyslovují. — »Řekla jsem jí, že je...« praví malá, růžová a smavá ústa v mučednickém vytržení »a říkám to zas, ať mne pan vrchní rada třeba odsoudí!«

Ovšem že to musí pan vrchní rada učiniti. Ale co záleží na několika těch korunkách, které se postěhují z té kabelky na oltář spravedlnosti, když jsme v tvář své sokyni vyslovili nevyslovitelné?

Zákon se svými paragrafy je mužsky těžkopádný na tyto atentáty slabých. Může je pokutovati jen podle sazby a rozpačitě přihlížeti, jak sviští křehké a otrávené šípy Amazonek vzduchem. K čemu je mu meč práva a štít pravdy v šermířské půtce žahadel? K če-

mu obsažné formule, poutající lidská provinění, když mluví nevyslovitelné? Zdaliž mu jen nezbývá, aby se pokusil bez slabošského uzardění pochopiti svým mužským rozumem podstatnou část toho ženského Nepochopitelna, které tu vykřikuje pohněvaným hlasem nevyslovitelné a potom teprve z této delikátní zásoby rozhodnouti se pro několik slušnějších kousků, které by se hodily pro pranýř spravedlnosti?

Zákon může souditi jen vinu, nikoli pohlaví. Bůh s vámi, soudcové přestupků, kterým připadl úkol vybírati nevyslovitelného sousta pro spravedlnost! Stůjž při vás Život, který je celý utvořen z přestupků, z nichž jen některé padají na váš stůl, aby jste je posoudili. Viděl jsem, že jste laskavi, pozorni a dbalí toho, aby tresty za nevyslovitelné byly úměrny Velkému Přestupku, jímž je náš Život.

Ale navštivme již jednoho z nich, abychom se znovu o tom přesvědčili. Dveře s číslem sedm hned z kraje u průjezdu se pootevřely a v nich se objevila oholená tvář bruneta s pěkně vykrojenými ústy se serkastickými koutky a s živýma očima, nad nimiž pojíždí nahoru a dolů dvě černé, klenuté stříšky obočí. To je sám soudce, který volá právě před svou soudnou stolici muže a ženy vyslovující nevyslovitelné nebo proviniv ší se nějakým jiným přestupkem proti cti svého bližního.

Vejděme s těmi, kteří jsou na řadě. Jsme v síni, kde soudí

vrchní rada Emanuel Sitta,

soudce přestupků.

Je těžko sevříti do nějakých obecných pravidel takové přestupky, urážky na cti. Každá »vrtule« a každý »starý bouchoř« je trnitým květem jiných osobních a lokálních poměrů, jiných mravů, zvyků a společenských forem. Co je někde smrtelnou ranou, je jinde škádlivou přezdívkou a važte a měřte trestnost výrazů nevyslovitelných, když vám zní stále v uších taková stará pravda jako »naturalia non sunt turpia«. Tady musí býti použito jiného systému, aby vina vystoupila na povrch. Tady bude výhodnější zamíchati celou věcí tak, aby co nejrychleji vychladla a hned se ukázalo, co v tom vlastně všecko je. Lidé, kteří se dopouští přestupků, zapírají sice také jako zločinci, pokud je vyslýcháte, nebo mluví nesmysly, které nepatří k věci, ale nechte je chvilku hovořit a poví na sebe všecko sami.

U přestupkového soudu bude se doporučovat, aby dialog měl častěji volné pole a aby soudce zasahoval do něj zkušenou rukou režiséra. Slíbili jsme minule, že přineseme v galerii soudců, kteří hrají hlavní úlohu v soudních dramatech, portrét herce, který soudí. Měli jsme na mysli herecký zjev a dramatické nadání svého modelu, jenž sklízel své vavříny i na mimosoudních scénách. Měli jsme správněji říci: režiséra, který soudí. Jde-li o dialog, který by krátce a dobře řekl soudu, co potřebuje vědět, vrchní rada Sitta už ví, komu udělit slovo a jakého vybrat partnera, aby přestupková komedie dostala pravé tempo.

— »Tak nám řekněte, paní Svárlivá, proč vás nemá tady ta paní ráda« zvolá zvučným hlasem do rušného chaosu před svým stolem a hned je jeviště klidné a paní Svárlivá začíná svoji velkou scénu v tragikomedii »Polité schody« nebo ve fraškovité revue »Brousila si zuby na mého muže«.

— »Tak teď už dost; co tomu říkáte, paní Hubatá?« — a paní Hubatá, čekající netrpělivě za kulisami, chápe se nápovědi a vrhá se na scénu.

Pak vystupují episodní šarže a činí skupinu malebně členitou: domovníci, služky, páni a slečny na bytu, celý dům v Havlíčkově ulici i se strážníkem na ulici. A když všecky osoby vyhrály svůj part, takže se opakují, když všecko, co je v světě nevyslovitelné, bylo vysloveno, všecko co se zdálo nepochopitelným, jakž takž pochopeno, může spadnouti opona nad lidskou komedií a režisér s klidným svědomím může pronésti svůj soudní epilog s mravním naučením ze hry. Z celého mumraje zbude na scéně jen lidská hloupost nebo hašteřivost, které je zaplatiti padesát korun nebo po případě poseděti několik hodin ve vězení.

Jak vidíme jsou komedie o lidských přestupcích nejen mravoličné, ale také mravoučné, ale jen pro diváka, nikoli pro herce. Nějaký čas bude míti rozum strana, jíž se dostalo posily zákona, ale její protivnice odejde drtíc mezi zuby a mezi dveřmi nějakou tu hrozbu jako »u Fillip se sejdeme!«. Proto má vrchní rada Emanuel Sitta ve svém pohledu, jímž provází ke dveřím, účinkující hry, jež byla dohrána, tolik skeptické shovívavosti. Tento repertoár má věčně reprisy. Může učiniti konec lidskému přestupku, ale nikoli lidské hlouposti. Může jen zas pootevříti dvéře na chodbu, kde čeká v zákulisí nový ensemble a kynouti šátečkem divadelního inspicienta: na scénu dámy a pánové!. A vstoupí nová heroina, aby přednesla plamennou obžalobu a vyslovila po případě slova, jež jsou nevyslovitelná.

Jak delikátní bývá povaha provinění, jež soudí tento soud, ukážeme na případu soukromého žalobce, který si nemohl vzpomenout, pro jaký přestupek pohnal obžalovaného před soud. Zapomnětlivost je výsadou obviněných, u žalobců je zábavnou abnormalitou. Ale posuďte sami, pokud byl náš soukromý žalobce vinen, že si nezapamatoval svoji při, jejíž osnova je tato:

Neteř pana A. má známost s panem S. Pan S. má známého pana P. Oba znají paní M. Pan S. slyšel, že paní M. řekla panu P., že neteř pana A. má štěstí, že otcem jejího dítěte nebude pan S., ale pan P., který je bohatý. Pan P. nazval pana S. »problematickým charakterem a větroplachem, který není nic, ale dělá jako kdyby byl bůh ví co«. Pan S. se to dověděl. Paní M. rozhodla se dělati prostřednici. Neteř pana A. přinutila pana S., aby podal na pana P. žalobu. Všichni účinkující stojí na svých místech, dámy pohybují rty, předříkávajíce si ještě svoji úlohu, kterou ovládá každá dokonale. Opona jde vzhůru a na scéně stojí pan S., aby zahájil hru svým monologem, obžalobou to pana P., domnělého bohatšího otce svého nezrozeného syna. Stojí a nemůže si za živého Boha vzpomenout, jakým přestupkem mu bylo ublíženo. Takové věci nejsou pro mužský mozek. A nebýti režiséra, který dovede manipulovati jednajícími osobami, i když vypadávají z role nebo neumějí úlohu, komedie o nenarozeném dítěti s dvěma otci nebyla by dodnes dohrána. Jen soudce velmi zkušený in eroticis vyzná se v předivu, jež pletly ženské ruce a vysouká z něho jen nitku přestupku, které by se mohl zachytit mužský mozek lidské spravedlnosti, ponechávaje ostatek soudci, jemuž bude jednou souditi. Přestupek, který se jmenuje žena.

Vrchní rada Sitta nemá černého taláru a čapky, jako naše předcházející portréty. Jsme však u velikém po-

kušení na místě dlouhého mluvení o poklescích, jež soudí, namalovati pro něho talár, jaký by mu nejlépe slušel. Máme sto chutí přehoditi mu přes ramena »plášť podšitý bílým atlasem«, jaký měl na sobě Asmodej z Lesage-ova »Chromého čerta«, když ukazoval studentu donu Kleofášovi s věže svatého Salvátora přestupky nočního Madridu. Bylo prý na něm množství tušových kreseb tak směle nahozených a tak odvážných, že patrně sám ďábel musil v tom míti prsty. »Po jedné straně bylo vidět Španělku v mantille, jak dráždí cizince na promenádě« — praví Le Sage. Nu, v našem případě by stačila jedna z těch dívek, jaké přivádějí k našemu soudci z pražských promenád, aby přijala trest za vyslovení nevyslovitelného. Ale všecky ostatní obrázky by mohly zůstat, všecky ty zvláštní věci, které tam bylo vidět jako na slavném štítu, jejž ukoval Vulkán na prosbu Thetidy: hašteřivost, žárlivost a hloupost jsou věčně klasické. A když bychom chtěli míti portrét, který by znázorňoval nejen osobnost, ale i pathos její činnosti, bylo by nám vypůjčiti si také Asmodejovo gesto, po němž by pražské střechy v obvodu přestupkového soudu vrchního rady Sitty vyletěly do výše a namalovati najednou všecko to přestupkové hašteření a milkování velkoměsta pod nimi, které časem sedí na lavici před dveřmi číslo sedm na levo od průjezdu, aby před svým soudcem s růměncem nebo bez něho zaplatilo padesát korun za vyslovení nevyslovitelného.

Pak by sarkastické koutky úst a pohyblivé černé a poněkud mefistofelsky střižené stříšky obočí na našem portrétu dostaly pravé pozadí a náš soudící herec pravé kulisy. Zločin je román, ale přestupky jsou dramatické. Dobře je zahráti znamená totéž jako dobře je rozsouditi. Zdá se nám, že jsme i pro šestý a poslední portrét našli pravého muže.

Epilog.

Učinili jsme poslední tah štětcem a tu se nám zdá, jakobychom slyšeli povzdech Balzacova soudce Grandvilla: Soudcové by měli žíti odděleni od veškeré společnosti jako kdysi kněží. Svět by jich neviděl jinak než v určitých hodinách, vycházející ze svých jizeb a viděl by je vážné, staré, ctihodné jako velekněze ve společnostech dávnověku. Našli by nás jen v našich soudcovských křeslech. Dnes nás vidí, jak trpíme nebo se bavíme jako ostatní, vidí nás v salonech, v rodině, mezi občany a s našimi vášněmi — můžeme býti groteskní místo abychom byli obáváni.«

Odložme paletu s klidným sebevědomím, že jsme nepřitížili stavu soudcovskému ani čárkou, ukázavše lidskou tvář jejich representantů. Nejsou to sice muži spravedlnosti, kteří v naší demokracii dostávají roucho velekněžské, ale muži politiky, není však daleka doba, kdy pocítíme také touhu po nějakém tribunálu, který by soudil poskvrněné politické oltáře a odpovědnost jejich modlosluženíků. Vyplýtvejme na její název všecka velká písmena, která nám ještě zbyla, ačkoli jsme nešetřili a pojmenujme ji Věk Zúženého Občanského Svědomí a Rozšířené Soudcovské Kompetence.

Zatím šest postav soudců našlo svého autora. Budiž ještě řečeno k jejich cti, že ho nehledali.

Češi a Moravani.

Není ojedinělým zjevem, že se příslušníci téhož státu a dokonce téže národnosti podstatně povahově od sebe liší, a myslím, že snad není na světě státu, v němž by nebylo onoho typického rozdílu povah podle území.

Z milionů lidských bytostí na světě je každá jiná. Není dvou stejných lidí na zeměkouli, ale povšechně je přece jen možno třídíti je podle povahových znaků. O tom dalo by se ovšem napsati velmi mnoho, ale chci se přidržeti jen psychologie národopisné. Tyto společné vlastnosti jsou tak znatelné, že se v úsudku o některém národu shodují všichni. Jistě nebude nikdo popírati, že Němci z Německa mají povahu vojáckou, nikdo nebude se příti o to, že jsou Italové horkokrevní, Francouzové humorní a uhlazení, Poláci světáčtí, Rusové hloubaví atd. Není možno určiti příčiny těchto společných znaků, a myslím, že názory o tom budou se podstatně lišiti. Řekla bych, že se povaha člověka utváří podle krajiny, v níž žije, podle podnebí. Jiní jsou Francouzi z Bretaně, jiní z Burgundska, jiní jsou Prušáci než Bavoři, jiní Irové než Briti.

Rozdíl povahy obyvatelstva různých území je znatelný i u nás, a na thema »Češi a Moravani« vyslechla jsem i súčastnila se sama mnoha rozprav. Kdybych chtěla charakterisovati vzájemný vztah těchto dvou kmenů, řekla bych, že to je žárlivost každého z nich na povahové výhody druhého, ale i vzájemné pohrdání charakterovými nedostatky. Avšak často slýchám z úst Čechů i Moravanů totéž vzájemné obviňování — z falše. Přemýšlela jsem velmi často o tom, jak že to vlastně je s tou falší i se vším ostatním, ale nikdy nepřemýšlela jsem o tom tolik, jako nyní po volbách. Na Moravě a na Slovensku vyhrála to Národní strana práce nad národní demokracií. Ale proč? Říkají, že proto, že se v Čechách nečtou »Lidové Noviny«. Nebyly to na Moravě jen »Lidové Noviny«, co způsobilo porážku národní demokracie. Myslím, že Morava je vůbec politicky vyspělejší než Čechy, lépe řečeno, Moravani lépe chápou účely politiky. Chápou je ethičtěji. Z množství klerikálních hlasů je tu sice patrný nedostatek liberalismu a pokrokovosti, ale myslím, že většina těchto hlasů byla odevzdána pro obnovení mravní soudržnosti, pro zachování náboženství ve školách a proti odluce církve od státu na varovné hlasy farářů, jimiž hrozili věřícím morálním rozvratem ve státě, a zároveň byl těmito klerikálními hlasy dán na jevo odpor ke komunismu, který je na Moravě mnohem nebezpečnější, protože opravdovější, než v Čechách. Vždycky je ještě politicky vyspělejší ten, kdo volí podle svého, třebas i moderním zásadám pokroku se příčícího přesvědčení pro (podle jeho mínění) blaho státu, než ten, kdo volí čistě stranicky a osobně.

Byla jsem před volbami přítomna politické schůzi dra Jar. Stránského v Brně i v Praze. V Brně začalo se obecenstvo scházeti ½ hodiny před začátkem zcela tiše. Až do zahájení schůze nebylo téměř slyšeti slova. Při objevení se řečníka na tribuně zatleskali poměrně krátce. Krátké zatleskání ozvalo se také občas mezi jeho řečí. Jinak nebylo žádných hlasitých projevů. Po řeči zatleskali o něco déle, načež se zase v úplné tichosti rozešli. Vnější úspěch politického řečníka sebe oblíbenějšího nelze tu srovnati na př. s úspěchem herce na divadle. Ovace, jež obecenstvo v Brně svého času pořádalo Vojanovi, nejsou v žádném poměru k projevům souhlasu s politickou řečí. Politiku berou

Moravani vůbec nesmírně vážně a řekla bych, že stranické agitační prostředky a předvolební reklamy dosáhly tu mnohem menšího účinku než v Čechách. Zatleská-li však Moravan na voličské schůzi, pak jistě bude voliti toho, jemuž zatleskal.

V Praze měl dr. Jar. Stránský na svých schůzích ohromný vnější úspěch. Z vnějších úspěchů tohoto řečníka dalo se souditi, že ho bude prostě volit celá Praha — co však se stalo? Strana práce dostala na Moravě poměrně mnohem více hlasů než v Čechách.

Viděla jsem vítati presidenta Masaryka v Praze i v Brně. V Praze lidé křičeli nadšením a radostí; smáli se — jásali. V Brně většina lidí tiše stírala slzy dojetí.

Kruh mých přátel v Praze šířil se velmi rychle, neboť Češi jsou velmi družní. To, myslím, bude nápadno každému, kdo mezi ně přijde. Společensky jsou Moravani proti Čechům učinění bubáci. Necítí prostě potřebu společnosti. Jsou těžkopádní a nedůvěřiví. Na Moravě navštěvují se lidé za účelem přátelského pobesedování mnohem řídčeji, než v Čechách; každý žije tu osamoceněji. Milují tichý rodinný život. Mezi Moravany nebude se cizincům valně líbiti.

Oproti tomu, přijde-li kdo do Čech, bude se rozplývati chválou tohoto národa. Oni vás přímo zahrnou vlídností a řeknou vám tolik krásných slov, že jste jich jaktěživi tolik neslyšeli. Slova ta budou vyjadřovati projevy nejhlubšího přátelství, lásky a obdivu. Pobudete-li krátký čas mezi Čechy, jsa rodilým Moravanem, budete odjížděti z Čech velmi domýšlivý, hluboce dojat a pln nadšení pro tyto lidi, kteří přece ocenili všecky vaše dobré vlastnosti, pro něž vaši krajani Moravané neměli prostě oči. Ano, Češi jsou velmi roztomilí společníci. Trvám na tom po všech zkušenostech dobrých i méně dobrých, jichž jsem nabyla v jejich středu. Upozorňuji jen Moravany, že všecka vřelá slova, projevy nadšení, oddanosti, obdivu, přátelství a lásky mají v Čechách poměrně nízkou valutu. Vyjádřila bych to asi takto: 1 laskavé slovo české [2] = — 1 laskavému slovu moravskému. Plyne to jednak z různosti temperamentu, jednak z jakési Čechům vlastní velkosvětštější společenské kultury. Tomu říkají Moravani »česká faleš«. Ovšem, řekne-li vám kdo: »chovám k vám hluboké přátelství«, a následujícího dne vám provede taškařinu, působí to na střízlivého člověka dojmem falše. Avšak neberte ani tu taškařinu příliš vážně. Ke cti Čechů budiž řečeno, že — 1 moravská taškařina = 1 české taškařině[2], pokud se týká zlého úmyslu. Dovíte-li se, že vás pomluvil Moravan, nesmiřujte se s ním; dovíte-li se, že vás pomluvili v Čechách, zapomeňte na to co nejdříve, neboť i čeští pomluvači i ti, kteří klep vyslechli, dávno už naň zapomněli. V Čechách o vás rozšíří klep i váš dobrý přítel — ne z falše, jen z mluvkaření. Ani ve snu mu nenapadne, že vás tím nějak poškodil — neměl ani v nejmenším zlého úmyslu. Kdyby o vás vyslechl klep z jiných úst, zastane se vás, ale jistě vám klep neopomene vyříditi. Na Moravě vám nikdo nevyřídí klepu, tím méně váš přítel.

Češi jsou bystřejší. Umí mnohem rychleji odstraniti technické překážky, umí si ve všem rychleji a účelněji pomoci, mají vtip i humor a jsou mnohem bezprostřednější.

Čechům nebude se na Moravě dobře žíti. Bude se jim velmi stýskati po české veselosti a společenské vlídnosti. Moravanům bude se v Čechách žíti velmi dobře. Málokterý Moravan žijící v Čechách, bude toužiti po návratu, ale po delším pobytu mezi Čechy naroste v jeho vzpomínkách kolem hlav jeho krajanů svatozáře a on vrozenou povahou již dosti nepřístupný uzavře své nitro ještě více. Chtěla-li bych vyjádřiti rozdíl mezi těmito dvěma kmeny obrazně, řekla bych: Češi, toť milenka nevěrná, avšak stále půvabná a věčně okouzlující; Moravani, toť hluboce milující manželka věrná, spolehlivá, avšak bez půvabu. *M. P.*

Literatura a umění

Axel Eggebrecht:

Ruský film.

Chtěl bych býti kulturním historikem v roce 1975. Pak bych si vybral za specielní obor dějiny vývoje filmu v jeho prvních třiceti letech. Dnes stojíme ještě příliš blízko, než abychom mohli rozeznávati. Jsme ještě ve středu tohoto neslýchaně úspěšného pokroku lidské obrazotvornosti a tvořivosti.

Ale přece jen již máme jakési tušení o hlubších důvodech a předpokladech neomezeného vítězství kinematografie. Především, domnívám se, je to dokonalé spojení techniky a zažitku, mechanické necitelnosti a prorocké fantastiky, jest to bohatství tvůrčí síly v rámci střízlivého průmyslu, co nás přemáhá a přesvědčuje. Lidská schopnost a touha říditi a představovati život se s filmem uchýlila do světa 20. století, světa bez ilusí, ale toužícího po ilusích, pro který vnitřní cena skoro všech ostatních uměleckých forem ztratila všechnu hodnověrnost. Vyslovená bipolarita filmu, od uměleckého tvoření k průmyslové organisaci, nutí většinou jeho nejlepší spolupracovníky k těžkým kompromisům. Ale u povolaných mezi nimi stupňuje výsledek k nejpronikavějším a nejcennějším výtvorům doby.

Také ruský film, o kterém jsme již mnoho slyšeli, ale z kterého jsme málo viděli, ukazuje organisátorsky i umělecky zřetelně základy dosavadního filmového rozvoje; jenže v Německu a v Americe proběhla jeho dráha v jemných křivkách, kdežto v Rusku připomíná na křečovité odchylky seismografu. Jest tu takřka viděti typický vývin v modelu.

Jest jasno, že bolševici poznali okamžitě ohromnou propagační cenu filmu; a protože to nejdůležitější bylo upevniti a myšlenkově obhájiti revoluční moc, ustoupila prakticky v prvních dobách po převratu průmyslová organisace před nutností propagandy. Když se pak přistoupilo ve větším klidu k hospodářskému znovuzřízení průmyslu, nastalo současně příliš velké napětí obou pólů, přeceňování myšlenkové stejně jako průmyslově organisační zásady. Poznenáhlé vyrovnávání až ke stavu jednotné produktivity tvoří dějiny kinematografie v Rusku za posledních pěti let.

Jak vyhlíželo dědictví předrevoluční doby v oboru kinematografie? Již před a za války tu byly na tehdejší poměry ku podivu velkoryse organisované půjčovny a 1500 až 2000 divadel, na kulturní stav Ruska ohromně vysoké číslo. Pathé a Gaumont se tu do jisté míry usadili, ale nikdy ne tak výhradně, jako ve většině ostatních evropských zemí. Byla tu totiž již ohromná vlastní ruská produkce. Primitivní ruský lid miloval vlastní náměty a vlastní herce: cizí filmy se mohly většinou půjčovat jen spolu s ruskou produkcí. Jednotliví z tehdejších majitelů velkých půjčoven se vystěhovali do západní Evropy a tam se v posledních letech proslavili, jako na př. Jermolejev. Isolace za války vystupňovala ještě tuto produkci. Známe z ní málo. Ale dva representační filmy z toho období jsme u nás viděli: »Otce Sergěje« od Protosanova s Možuchi-

nem v hlavní roli a »Polikušku«. Tento film, sehraný za první revoluční zimy za neslýchaného hrdinství mrznoucích a hladovících herců není snad začátkem nové sovětské kinematografie, ale výsledkem desetiletého rozvoje. Pomyslíme-li, že tento film »Polikuška«, znamenal spolu s několik měsíců před tím vzniklým filmem »Zlomený květ« od Američana Griffitha tehdy snad umělecky nejvyšší vrchol filmového umění, (a v mnohém ohledu znamená až dodnes), uvědomíme si, jak plným právem náleží Rusko do řady vedoucích filmových národů, a bezpochyby se v několika letech opět povznese.

Přišla tedy revoluce. Přišla záplava politických propagačních filmů, určených pouze pro Rusko, které nikdy neuvidíme, protože tam již také zmizely. Přišla doba, kdy se sestavovaly z nevyčerpatelné zásoby starých negativů »nové filmy« s »revoluční ideologií«, a vše ostatní před nimi zmizelo. Ještě dnes leží ve sklepích ruských filmových organisací sta, snad tisíce nepotřebných negativů.

Po propagačním období, které zapadlo politicky v bojích proti protirevoluci, přišla pak doba organisačních pokusů. Byly činěny pokusy soustřediti ruský film. Prakticky se však vyvinuly v jednotlivých republikách a v Moskvě a Petrohradě jednotlivé organisace, které filmy půjčovaly a vyráběly a neměly daleko k zániku. V té době teoreticky přísného sestátňování se přihodily často podivuhodné zmatky. Na př. v Moskvě byla centrální organisace, která stála nade všemi, ale zároveň sama produkovala a půjčovala; tedy konkurovala; pak zvláštní politicko-proletářská produkční a půjčovní organisace, organisace rudé armády, dále spolková organisace města Moskvy; a ke všemu měla největší leningradská místní organisace také v Moskvě půjčovní filiálku a dokonce tam produkovala. Že ruský filmový trh přečkal ve zdraví tento zmatek a zmohl se při tomto přebyrokratisování ještě na poznenáhlý vznik zdravé produkce, svědčí o jeho vnitřním zdraví. Opravdu se každý doposud tak drahý film dnes v Rusku sám amortisuje. Neboť máme co dělati se stopadesátimilionovým národem, který svou povahou předčí většinu národů v představitosti.

Na západě jsme viděli jenom slabý a jednostranný vzor filmů z této doby, leningradský film »Palác a pevnost«. Snad se k nám později dostanou šťastnější příklady, především velký a velmi zajímavý film »Aelita« režiséra Protosanova, který žil několik let ve vyhnanství, pracoval u Declafilmu a před půldruhým rokem se vrátil do Ruska. Téma jest zpracováním jednoho románu Alexeje Tolstého, jedná o cestě ze sovětského Ruska na Mars, a o srážce pozemských idei s technicky pokrokovějším Marsem. Jiné filmy jsou »Prodavačka cigaret z Moskvy«, a »Přednosta stanice« podle Puškina, s Moskvinem, představitelem Polikušky, v hlavní roli. Všechny jmenované filmy pocházejí z uměleckého kolektiva Rus. Jiná důležitá produkční centra byla a jsou Severozápadní kino v Leningradu, Ukrajinské státní kino v Charkově, a gruzínské v Tiflisu. Tifličtí připravují se společností Rus film »Hadži Murat« (podle Lva Tolstého), a Rus sama velký film »Stenka Rasin«, příběhy slavného lidového hrdiny a dobrodruha, v historických volžských krajích.

Dnes můžeme jenom přibližně uhádnouti, co může očekávati mezinárodní film umělecky od Ruska. Vlivy Ruska na všechna umělecká odvětví, hlavně na naše umdlelé divadlo, lze dosud těžko přehlédnouti. Pro evropský film, který stojí umělecky jako hospodářsky v ustavičném bezútěšném boji o samostatnost proti Americe, by mohlo Rusko znamenati záchrannou pomoc. Od počátku isolování se Ruska od ostatního světa, jakmile byl odstraněn technický nedostatek lamp, aparátů atd., rozvinula se tam taková intensita produkce, která připomíná americké poměry. A co jest umělecky rozhodující: ohromný příliv čerstvé krve proudí odtud do žil evropského a světového filmu. Sovětské státy tvoří sedminu zemského povrchu; obsahují všechna podnebí a všechny rasy a jsou jako pozadí filmové produkce alespoň tak ideální jako Amerika. Již první příklady nové ruské produkce nám přinášejí množství překvapujících motivů a nové tváře a vlohy.

Neklame-li to vše, vzchopí se ruský film, odsunutý a zadržený revolučními léty, k větší síle a rozhodnému rozmachu.

Život a instituce

Walter Rogers:

Pochybení prohibičního zákona.

Pokud se již nyní dá o věci souditi, vedlo americké protialkoholní hnutí k velmi zajímavým a význačným důsledkům. Prohibiční zákon velmi značně omezil požívání alkoholu; není také divu, protože moc zákona, majíc k disposici všechny existující prostředky, byla přece s to alespoň na povrchu sociálního života zákonné ustanovení prosaditi. Současně však přes zavedení antialkoholního zákona pozoruhodně stouplo procento kriminalistiky. Těchto zjevů si začínají všímati také zákonodárci; podobně rozbírá dnešní situaci podrobná zpráva spolkové rady křesťanských církví amerických, jež se právě nalézá v tisku.

Reverend F. Ernest Johnson, který tuto knihu — lépe řečeno zprávu — vypracoval, zkoumal s úzkostlivou přesností všechna data, všechny statistické údaje, jež ukazují úspěch nebo pochybení prohibičního zákona amerického, nebo jež ukazují v kterém směru prohibiční zákon zklamal a zpracoval toto ohromné pole tak dokonale, že došel k jasným výsledkům. Johnson na př. objevil, že se prohibice v nižších třídách obyvatelstva projevila blahodárně. Všichni sociální hygienikové s ním rozhodně souhlasí v tom, že se životní úroveň dělnické třídy skutečně povznesla. Připojují však ihned, že mladá generace více než před tím je nakloněna alkoholu a že k dalšímu vybudování zákona se jeví naprostá lhostejnost. Rok 1920 byl vrcholem prohibičního hnutí a také vrcholem úspěchu prohibice. Potom se vlastně celé hnutí dalo na ústup. Podloudnictví a nedovolená výroba alkoholu vzrostla zatím do neslýchané míry, takže úmrtní kvota úmrtí následkem onemocnění z přílišného požití alkoholu pozoruhodně stoupla. Přímo cynickým účinkem prohibičního zákona jest, že kalifornské vinařství se značně rozmohlo a počet vinic vzrostl.

Největším zlem však jest, že podloudně dovážené lihoviny jsou vesměs vysokoprocentní, obsahujíce nebývalé množství čistého alkoholu. Menším zlem jest již hojná tajná domácí výroba lihovin a požívání vína — škandální okolností v tomto směru na př. je, že k přijímání pod obojí do kostelů chodí přímo davy »věřících«.

Obchodní svět jest skoro jednomyslně zaujat proti prohibičnímu zákonu. Johnson se domnívá, že je tomu tak spíše z osobního předsudku než snad z důvodů rozumových, nebo z uvážení celé situace. Rovněž velmi nepřátelsky vůči zákonu stojí třída dělnická. Jak jsem se již zmínil, pije mladá generace velmi hojně. Spotřeba alkoholu v těchto vrstvách jest jistě větší než kdy před tím. Tu a tam se živí studenti tím, že jsou činní jako podloudníci alkoholu a lihových nápojů.

Zajímavá jest poznámka Johnsonova, že prohibiční zákon přispěl k značnému podkopání autority rodičů

u dětí, neboť na děti dělá velmi nepříznivý dojem, že rodiče nezachovávají zákon a že se mu doma posmívají.

Ku konci dochází Johnson k zajímavým důsledkům své úvahy na základě látky, kterou sebral. Přiznává vládě právo, aby cestou nařizovací dále do věci zasáhla. Nebezpečí však vidí v nejistém veřejném mínění. To ovšem leží mimo vliv vlády. Zde musí převzíti úkol vlády náboženství a výchova. To se vlastně již mělo státi, ale nestalo. Zákon zůstane pochybením a stane se dokonce neúspěchem, nebude-li získán kádr pevných a přesvědčených stoupenců prohibice, jenž musí býti stále a hojně rozmnožován.

Ti, kdož se zákonu protiví, přestupují jej, avšak, jak správně Johnson poznamenává, v tomto případě nejsou žádnými zločinci. Odpůrce prohibičního zákona nelze zařaditi do třídy zločinců. Z pevného přesvědčení, že byl vydán nesprávný zákon a že požívání alkoholu samo o sobě není ničím špatným, nelze ještě odvoditi žádný motiv k zločinu. Výchovné hnutí, jehož úloha zůstala nedotčena, nebylo ve skutečnosti vůbec uvedeno v činnost.

Úplný krach doznala jedna naděje, jež tak silně podepírala odhlasování prohibičního zákona, a to byla naděje v mladou generaci, o níž jsem se již několikráte letmo zmínil. Jedním z hesel, jež získávalo stoupence devise antialkoholistické, bylo, že bude možno mladou generaci zcela odvyknouti hospodskému životu. Chtělo se, aby mládež vůbec nepoznala, co to jsou ty známé »Kneipy«. A nyní vidíme, že došlo k pravému opaku. Mladá generace pije daleko silněji než dříve a chová ještě méně úcty k zákonu, než generace stará.

Prohibiční zákon vlastně můžeme označiti jako zjev poválečný. Byl nepochybně nesen silným proudem, jenž si žádal zákaz a vzal vše dobrovolně na sebe. Dnes by bylo již přijetí zákona jen následkem změněné mentality lidu velmi pochybné; o ostatních důvodech ani nemluvě. Jak jsem již naznačil, těžiště je v poli osobního přesvědčení. Vnitřní antipatie by nemohla takový zákon dlouho strpěti. Mají proto nyní slovo náboženské obce a výchovné instituce.

Washington, koncem října 1925.

Povolání a záliby.

Frant. Bicek:

Některé theorie o státu a jeho zaměstnancích.

Naší největší vadou při řešení otázky státně-zaměstnanecké je, že ji neřešíme principelně, ale od případu k případu z důvodů politických a se zřetelem na stranické zájmy.

Zabývejme se nejdříve theoreticky otázkou, jaké právo mají úředníci na své platy.

Především: státní úředník není v žádném soukromoprávním vztahu ke státu. Není obyčejným dělníkem, který nabídl svoji práci podnikateli a dostává za ni smluvní náhradu. Jeho plat je založen na jednostranném právním aktu, který nezávisí od vůle úředníkovy. Od jeho vůle záviselo pouze, zda chtěl vstoupiti v tento poměr. Od okamžiku vstupu je podřízen státním zákonům, jako je jim v jiném smyslu podřízen i občan. Nemůže vyjednávat se státem. Je to za dané situace principielně vyloučeno. To nejsou jen důvody ekonomie časové, čistě technické povahy, jaké jsou příkladně u cestujícího na dráze, který musí platit předem stanovené jízdné, neboť stát nemůže smlouvat cenu jízdného s každým cestujícím odděleně. Zde je důvod principielní: v moderním státě jedinec nemá dle ústavy a zákonů možnosti vyjednávati se státem.

Dříve existoval v právní vědě názor, že mezi úředníkem a státem existuje soukromoprávní smlouva, ale to bylo v době, kdy se veřejné právo neemancipovalo ještě od soukromého práva a kdy se mnohé soukromoprávní kategorie vnášely v oblast práva veřejného.

Dnes, v době vývoje odborových organisací, není to vůbec potřebno, spíše škodlivo. Vývojem přišli jsme do stadia, kdy se popírá existence soukromoprávní úmluvy ve veřejnoprávních vztazích, s poukazem, že není možna smlouva mezi dvěma tak nerovnými stranami, jakými jsou stát a jednotlivec.

Pojetí poměru úředníka ke státu považuje se za soukromoprávní dle sociologické koncepce o státě, směřující k politické propagandě, aby bylo docíleno všech práv, směřujících k zlepšení materielní situace, jakým je příkladně právo na stávku. Vychází se z tvrzení, že stát je třídní instituce, dokazuje se, že úředníci jsou dělníky a jako tací mají právo na stávku, což je v celé věci nejdůležitějším momentem. Momentem čistě politické povahy, neboť agitátorům neleží na srdci opravdové zlepšení materielní situace jednotlivcovy, nýbrž zájem politické strany.

Naším úkolem není uvažovati o otázce s hlediska sociologického. Pro nás je důležitým fakt, že stát jako vládnoucí síla, nepřipustí žádné protiakce, nepřipustí, aby proti státu pracovaly vlastní jeho orgány. Stát nemůže připustit, aby zaměstnanci každé chvíle uváděli v pohyb otázku platovou. Jinými slovy — stát nepřipustí, aby stál v neustálém zápasu. Právo, které se opírá o autoritu — je úplně lhostejno, je-li jí stát nebo třída, — nepřipustí, aby se riskovala i sama jeho existence. Protimluv spočívá v tom, že státní zaměstnanci na jedné straně tvrdí, že stát je organismus třídní, a na druhé straně chtějí, aby jejich poměr ke státu nebyl soukromoprávní.

Zde vidíme styčný bod marxistického a klasicky individualistického hlediska. Marxistické stanovisko zdůrazňuje svobodu až do krajních hranic a věří, že ze zápasu společenských tříd vyvstane vítězství dělnické třídy a vítězství socialismu. Marxistické hledisko má důležitost pro právní hodnocení, neboť otvírá cestu k realistickému právnímu chápání této otázky, zdůrazňujíc důležitý moment, že plat úřednický je náhradou za práci.

Právně je však mnohem důležitější stanovisko, které, vycházejíc od této pravdy marxistické, pokouší se oddělit plat jako zvláštní moment od vztahu mezi zaměstnancem a státem, jako vztah sprostředkující (du commerce), a v poslední řadě jako smluvní vztah. To je hledisko současné francouzské právní vědy. Tento názor má ten nedostatek, že odděluje jeden moment od ostatních, které jsou s ním v organické souvislosti a tvoří s ním nerozdílný celek. Stejně tak jak jsou začleněna i všechna druhá práva a povinnosti úředníkovy, začleněn je i plat. Tu není žádného rozdílu. Úředník vstupuje sice do služby s předpokladem, že dostane plat, ale vstupuje i s předpokladem, že se mu dostane ještě jiných práv a povinností. A, což je dále-

žité, vše to má jen čistě sociální význam, a nikterak právní.

Na základě toho je možný závěr, že plat není možno považovat za smluvní vztah. Je založen, jako i celkový vztah úředníka k státnímu aktu, na zákoně. Ale, třebaže předešlé názory jsou formálně nesprávné, jsou snad správné po stránce materielní. Je především nesporno, že plat je náhrada za práci. Je ovšem otázkou, na jakém morálním principu měl by stát vymeziti vztah mezi prací a náhradou, platem.

Jako měřítko mohla by se nejdříve vzíti náhrada, která se platí v soukromoprávním životě. Pak by to značilo, že pro stát platí vztahy soukromoprávní, vztahy denního styku. Taková pravidla byla by sociálním předpokladem, z kterého by stát přísně a neúchylně vycházel při určování platu. Tato idea, sama o sobě velice ideální, která byla dlouho svůdným magnetem, nemohla by v praksi být ideálním ziskem pro velmi značnou část státních zaměstnanců, kteří by co nejenergičtěji volali »po nápravě«.

Vidíme, že vztah mezi úředníkem a státem není v žádném smyslu takový (svým významem), jako je vztah úředníka soukromého nebo dělníka v soukromém podniku. Vztah, který existuje u osob ve službách soukromých, je vztahem zápasu, a proto se plat těchto osob může zvětšovat nebo zmenšovat, a může klesnout na minimum pro danou hospodářskou a sociální konstelaci. Prostě dle přirozených zákonů o poptávce a nabídce práce — i dle kvality i množství podané práce. Kdykoliv se uvažuje o totožnosti situace státního úředníka s úředníkem soukromým nebo s dělníkem, nesmí být zapomínáno na tuto okolnost.

Státní zaměstnanci mohli by tedy pouze žádat, aby jejich platy nebyly menší než zaměstnanců soukromých, ale musili by připustit všechny faktory, určující výši platu.

Tento názor plyne z úvahy o vztahu mezi státem a úředníkem, o němž se předpokládá, že je nejen intimnější než vztah v podnicích soukromých, ale že je tak intimní, že činí organickou část státu, že je organickou spojkou mezi lidem a vládou, považovanou opravdu za takovou organickou část. Úředníci specielně jsou takovou spojkou a jejich celá činnost vyžaduje takového spojení. Úředník má býti takovou spojkou, nebo vůbec není úředníkem. A s ohledem na tuto principielní vážnost reguluje se situace jeho jednostranně. Právě způsob této regulace ukazuje, že úředníci jsou organickou části státního systému. A le v tom případě je i stát povinen, aby státnímu úředníkovi dal část své moci i své autority.

Toto hledisko je potvrzením klasické německé theorie o úředníkovi, kterou velmi pěkně vyjádřil Laband definuje situaci úředníkovu. Vztah, ve kterém se úředník nachází vůči státu. Vztah ke státu, ve kterém se úředník nachází, je takový, že má zvláštní povinnost služby (pro zájem i cíl státu) i věrnosti, což stát přijímá formálně přijetím slibu úřednického. V náhradu za své služby dostává úředník určitou moc a plat. Takový pojem vztahu potvrzen je i historickým původem úřednictva. Tento vztah má svůj původ ve středověké komendaci mezi vyšším a nižším, a jejíž porušení je zločinem (tedy ve vztahu dvou osob, z nichž jedna vykonává úřad svěřený osobou druhou, ve vztahu vasala i protektora).

Ze správnosti toho názoru plyne, že úředník má dostávati plat, který odpovídá jeho autoritě a úloze, kterou má ve společnosti. Úředník nesmí být materielně stlačen tak, aby v něm ztrácel stát representaci své důstojnosti a ještě více — aby úředník stavěn v politickou, revoluční frontu proletariátu, a činěna z něho vzpruha revolučního pohybu, který se zesiluje jen využíváním zoufalé situace určitých stavů, třebaže neměl by v daném případě pro hospodářskou regulaci hospodářské situace jiného léku, než potlačení úřednictva pod heslem — hospodářského ozdravění proletářské diktatury.

Formulace a objasnění klasické německé koncepce o úředníkovi dostává dnes své realistické vyjádření. Proto se mluví dnes o těch, kteří drží vládu ve svých rukou. Ale to není všechno, co nám naznačuje realistické vyjádření takové koncepce. Z něho plyne další, důležitá věc. Konkretně řečeno, má zákonodárce regulující situaci úřednictva s právnického hlediska postupovati v logickém smyslu jeho situace. A neplní-li stát své povinnosti, je tím od své povinnosti osvobozen i úředník. Stát, přestupující hranice svého práva, přestává být právní autoritou a stává se obyčejnou silou. Ta není více právní autoritou, ale určitým druhem třídy nebo společenského řádu, který vykořisťuje najaté dělníky a úředníky. Proti této síle má vykořisťovaný morální, přirozené právo bojovati všemi prostředky. Potom mají i úředníci právo na passivní resistenci a konečně i právo na stávku — jakmile je rozrušeno jejich elementární právo — právo existence.

Nejdůležitějším v celé otázce je fakt — s hlediska právních konstrukcí — že stát logikou vztahů závisí od úřednictva. Z toho ovšem se nejraději vyvozuje ten důsledek, že stát má právo poměr úřednictva ke státu regulovat zákonem (situace úřednictva se určuje zákonem), určitěji i regulovati způsob, kterým se určuje vztah.

Ve skutečnosti existuje pro stát ještě jiný závazek: při podávání zákona má stát postupovati jen v hranicích ústavy. Je to požadavek tak přirozený, že se o něm ani zvlášť nemluví. Plyne to ovšem z víry, že zákonodárci nemohou a nechtějí vybočovati z rámce ústavy.

Při uvažování o duchu ústavy vysvitnou tři možnosti: 1. při doslovném zdůrazňování ducha ústavy odmítá se každý pokus vyvozovati z ústavy jakoukoliv direktivu v regulaci otázky platové, 2. z ústavy lze logicky vyvoditi měřítko regulace platové otázky. Což plyne z toho, že z ducha zákona lze povinnost k regulaci odvoditi.

Je přirozeno, že je potřebí zásadního ujasnění o míře povinností i oprávněnosti státu při naprosté organisační změně platového systému. Popřevratová horečka a programová i zákonodárná neujasněnost stran socialistických vnesla ve státní zaměstnanectvo naprostý chaos. Nepřemýšlí se dnes o právních základech otázky, nepřemýšlí se ani o povinnostech, z nichž se odvozuje materialistickým pojetím zápasu úřednictva se státem právo na materielní situaci co nejlepší.

Naznačil jsem několik myšlenek, které byly předmětem debat tisku zahraničního, kde pod dojmem nutnosti restrikce uvažuje se vědecky — od základů o celé otázce.

R. Freund:

Sport v Oxfordu.

Známé přísloví, že v Cambridgi není nic než divadlo a v Oxfordu nic než kopaná jest, alespoň pokud se Oxfordu týče, nepochybně přehnané. Neboť především se kopaná hraje vůbec jen v zimě, a za druhé jest i v Oxfordu několik hodin denně, kdy se student vrací unaven s hřiště a beře do ruky několik knih.

Anglie je Anglie a sport je její modlitbou. Ale v Oxfordu jsou jistě zbožnější než kde jinde. Musím popsati jeden takový den, který jsem letos prožil v Oxfordu. Byla to ostatně doba velkých člunových závodů, a snad není správné posuzovati podle toho celý rok; ale přece jen to bylo uprostřed semestru, a nějaké závody se konají stále.

Časně ráno jsem šel do koleje navštíviti přítele. Tichý klášterní dvůr; malými gotickými dveřmi jsem vstoupil do jednoho z rozsáhlých, břečťanem porostlých domů, nahoru po několika schodech, které vyhlížely, jakoby vedly k nějaké středověké mučírně, ranní slunce svítilo na spousty sportovního nářadí, knih a čajových šálků, ale můj přítel tu nebyl. Někdo, koho jsem se zeptal, se podivil: »Na tenise ovšem!« řekl s úsměvem.

Zamřížovaným oknem jsem viděl do zahrady. Pět, šest tenisových hřišť bylo v plném proudu, vedle se zaměstnávalo tucet mladých lidí střelbou z luků, a v rohu zahrady trainovali skok do dálky. A já jsem si představoval, že jsem záhy vstal!

To již nepřestane po celé dopoledne. Není naprosto nic nezvyklého v tom, je-li student docela otevřeně odvolán z přednášky, protože je ho potřeba při tenise nebo kriketu. A v ohromném universitním parku není po celý den klidu od závodění: kriket, běh, skok, baseball, polo, rugby — —.

Byl jsem s několika studenty pozván jedním z profesorů k lunchi. Nikde se nepozná povaha těchto bohatých mladých Angličanů jasněji než při takových intimních malých slavnostech. Svěží přirozenost, kterou spojují tito studenti s obdivuhodnými způsoby a nekonečně jistým taktem, jest uchvacující. Kdo by podezíral tyto mladíky, že nejsou tak horliví v učení jako v zábavách, ten by se v takové hodině rychle přesvědčil. Třebaže jest toto srovnání již otřelé: připomínají Řecko, atletická gymnasia, v nichž byli chytří a mravní mladíci vychováváni tělesnými zápasy.

»Půjdete přece s námi?« řekl mladý učenec. Nevěděl jsem sice kam a shledával jsem trochu podivným, vléci hosta hned po jídle z domu, ale protože jsem nechtěl nic zameškati, přisvědčil jsem. Několik mladíků zůstalo v koleji a omluvili se, že mají ještě práci. S údivem a úctou jsem se s nimi rozloučil. Přítel mi později vysvětlil, že patří ke golfovému mužstvu a musí odpoledne trainovat. My ostatní jsme šli zatím ven, profesor, jehož oborem byly moderní dějiny, nás odvedl k nádhernému autu, sedl si k volánu a vyjeli jsme.

Hned při výjezdu se musilo vyjeti do malého kopce, neboť četná auta, která stála před kolejí a náležela částečně studentům, stála o něco hlouběji než byla silnice. Když vůz vjel hladce bez jediného skoku na silnici, tleskali mladíci, a historik se ohlédl a smál: »Pěkný start do kopce, co?« V Oxfordu není nikdo, kdo by neměl porozumění pro takové věci.

O čem se asi baví německý profesor se svými žáky po jídle? Neodvážil jsem se ptáti, kam jedeme; ale že jsem vůbec mohl míti pochyby!

Ovšem, že na hřiště!

U vchodu do universitního parku, v němž se konají velké závodní hry, stálo již několik desítek aut nejrůznějších typů. Ve tři hodiny začal kriketový zápas oxfordského mužstva proti nějaké jiné universitě, a bylo již pět minut po třetí. Ostatně tento zápas trval již osm dní. Ale kdo by chtěl něco z něho promeškati a riskovati, že nebude ustavičně uvědoměn o stavu hry?

Seděli jsme tedy půl hodiny na tribuně, právě tak dlouho, až jsem pochopil, o co se vlastně jedná, a až každý z mladých lidí vydal přesné proroctví o jednotlivých hráčích.

»Teď k řece!« zvolal profesor a vyskočil. Znovu jsme nalezli do auta a jeli městem k řece, která má krásné jméno Isis a byla dnes pro Oxford bohyní i chrámem. Když jsme přišli, stály již tisíce na březích a naplnily velké domácí čluny klubu a obléhaly kraje řeky loďkami a kanoemi. Postavili jsme se někde do řady a viděl jsem pouze řeku se svatým jménem a ohromný zástup studentů, děvčat a občanů, kteří se oddávali všichni záhadné činnosti. Právě když jsme přišli, padl v dálce výstřel, a vítr donášel tu a tam úryvky křiku a hluku. Ale co to u všech svatých vjelo do Oxfordských? Jen si představte: stáli uprostřed lidského zástupu, v němž každý jednotlivec mručí nepřetržitě: »Patnáct, čtrnáct, třináct, dvanáct, jedenáct — —!« Musilo to přece býti v nějaké souvislosti, protože sotva došli k jedné, bylo slyšet opět z dálky výstřel. A znovu začalo mručení: patnáct, čtrnáct, třináct — — a všechny hlavy se teď otočily směrem k záhybu řeky, který ležel o kilometr výše. Zase hrozný výstřel, a hned na to se objevil v záhybu řeky člun, který následovaly četné další. Blížily se v divokém tempu; vypadalo to sice velmi krásně, ale mnohem zajímavější bylo teď něco jiného: na břehu se objevilo procesí, které se zřejmě skládalo z bláznů. Byli ozbrojeni pistolemi, dětskými řehtačkami, kravími zvonci a píšťalami a prováděli ohromný rámus za stálých prostocviků. Občas se část procesí náhle zastavila a propukla v epileptických křečích v hrozný válečný pokřik. Mezi tím, co se blázni blížili, modlil se čekající dav stále hlasitěji a rozčileněji: patnáct, čtrnáct, třináct, dvanáct — —.

Čluny se nyní přiblížily, a viděli jsme, že je podivuhodné procesí sleduje. Hned na to přeběhla celá ta divoká honba mimo nás. Mnozí cestou odhodili šaty až na plavky, a všichni byli zpoceni námahou. Mimo to byli také nepřetržitě zaměstnáni křikem, střelbou a vším možným rámusem. Nikdy jsem jasně nepochopil, jak to vše souviselo. Dozvěděl jsem se jen, že při pravidlech člunových závodů hrají úlohy čtvrtminuty, a že v Oxfordu panuje pověra, že závody dopadnou tím slavněji, čím více hluku se při nich udělá.

To celé však jsou letní osmiveslicové závody, Eight Week, které od roku 1815 představují každoročně vyvrcholení studia a studentské námahy. Nejenom celý Oxford, ale celá Anglie se těchto závodů účastní, a není na př. jediného Londýňana, který by nebyl v těch dnech z novin přesně orientován, která kolej tentokrát vyhrála.

Ale přihlíží-li někdo k tomu celému hluku a pomyslí pak na ty staré ctihodné budovy, mezi nimiž se to odehrává, ty ohromné, černé omšelé stavby, které vznikly z ducha klášterní učenosti, musí se otázati, posílá-li opravdu Anglie své nejbohatší a nejurozenější syny do této university proto, aby tu provozovali sport.

Anglie posílá tyto mladíky do Oxfordu, aby se tu vychovali! Že jest tu sport tak ohromnou součástí výchovy, a že se na tom faktu neshledává nic tam, kde jde o uznaně nejcennější středisko výchovy, které tato země má, to jest méně charakteristické pro pojem sportu než pro pojem výchovy. Oxfordští studenti se stanou většinou státními úředníky. Co potřebuje anglický úředník, i vysoký úředník, z konkrétního vědění, tomu se nejlépe naučí v praksi. Dobrým úředníkem není ten, který mnoho ví, ale ten, který jest dobře vychován a jehož hlava není tak přetížena, aby neměl psychologický a politický přehled. Student, který opouští Oxford, odpovídá naprosto tomuto ideálu. Nesmí si však nikdo myslit, že ono přísloví, jehož jsme

užili, se má brátí doslovně. Kde ostatně berou oni mladí lidé při všech svých sportovních povinnostech čas nejen zabývati se poněkud vědou, ale i psáti ohromné množství básní, povídek, románů a divadelních kusů, jest mi záhadné. Souvisí to patrně s tím, že erotické záležitosti zabírají jen nepatrnou část jejich času. V každém případě jest dokázáno, že bezpočetné anglické časopisy a magaziny sestávají většinou z příspěvků studentů, a že na př. redakce týdenníku, který vydávají v Oxfordu studenti pro studenty, se nemůže vyhnouti vážným, hloubavým pracem o nejtěžších filosofických, vědeckých a politických otázkách. Již z toho lze poznati, i kdyby to nebylo viděti na dětských tvářích studentů, že tělesná činnost jest vedena docela jiným duchem než na př. sport našich studentů.

V pokoji, kde jsem čekal na ctihodného, bělovlasého učence, který ještě prožil doby Waltera Patera, v této pracovně ležel na stole svazek Jeana Paula. A byl jsem tak šťasten, že jsem ještě před příchodem starce mohl objeviti větu, která mi odhalila oxfordskou hádanku: Jean Paul praví: »Hypiatové postavili smíchu chrám; ale Němci to nedotáhli ještě ani na malinký kostelíček!«

Dopisy

Volba presidenta.

Vážený pane redaktore,

jeden z olomouckých časopisů obořil se těsně před volbami na Národní stranu práce takovým argumentem: tříštíc české strany, vyvolává prý nebezpečí, že při příští volbě presidentově nebude již zvolen T. G. Masaryk, k němuž se strana přece stále hlásí. Nuže, vzrůstem živnostníků a stotisícem hlasů, odevzdaných Národní straně práce, byla roztříštěna jen jediná strana, ta nejslabší a presidentovi nejméně nakloněná, národní demokracie. Počet komunistických a lidoveckých mandátů může přece přičísti straně práce k tíži jen politický analfabet. Ale je jistě vhodno upozornění onoho listu (deník »Pozor«), že president Masaryk nebyl zvolen doživotně. Většina občanů se opravdu domnívá, že doživotně zvolen byl, pamatuji se zcela dobře, že v oktávě nás tomu učili.

Příslušný (58.) paragraf ústavní listiny má pět odstavců. Ve druhém je stanoveno funkční období na 7 let, čtvrtý zní: Nikdo nemůže více než dvakráte po sobě býti zvolen. Kdo byl presidentem po dvě po sobě jdoucí volební období, nemůže opět zvolen býti, dokud od skončení posledního období neuplyne sedm let; ustanovení toto se nevztahuje na prvního presidenta československé republiky. — Při zběžném čtení může snadno býti v laikovi vzbuzen omyl, tím spíše, že zvolení T. G. Masaryka doživotním presidentem bychom považovali za věc velmi přirozenou. Naše ústava má všelijaké temné kouty. Zásluhou Přítomnosti byl prosvícen nedávno nejasný § 20. (poslanec-ministr-státní úředník). § 58. tak nejasný není, vzhledem k rozdělení obsahu na odstavce a k použité interpunkci. Chce říci jistě jen tolik, že první president může býti (výjimečně) zvolen i více než dvakráte těsně po sobě, bez zachování jinak předepsaného sedmiletého intervalu. V prvních letech republiky bylo mnohem samozřejmější asi než dnes, že dokud bude Masaryk mezi námi, vždy bude presidentem zvolen; a veřejnost si tuto možnost faktického doživotního presidentství Masarykova namnoze vykládá mylně jako právní normu.

Věc je dnes velmi aktuelní. Roku 1920 dostal president Masaryk 284 hlasy ze 411, od právě zvoleného parlamentu dostal by jich roku 1927 asi polovinu. Vypočítámeli podle § 57. minimální nutný počet hlasů pro zvolení kandidáta první volbou, dojdeme k číslu 136. Podle známých výsledků je oposice ke koalici (se živnostníky) v poměru 47:53. Ponévadž Masaryk by nedostal hlasy lidovců a asi také nár. demokratů, záležel by výsledek na agrárnících, dohodli-li by se s ostatními na jednotné kandidatuře Masarykově. Kdyby postavili svého kandidáta vedle dalšího oposičního, pak by byl výsledek opravdu dosti pochybný.

Promiňte, pane redaktore, že jsem zabloudil do dohadů. Chtěl jsem jen upozorniti na skutečný stav věci a ukázati, že Národní strana práce nemá viny na nebezpečí, jež skutečně by mohlo nastati — vydrží-li ovšem tento parlament do jara 1927.

Váš

JUC. *J. K.*

Olomouc 19. XI. 1925.

Nové knihy.

Frant. Zavřel: Napoleon. Verše. V bibliofilské úpravě vydáno v počtu 300 výtisků. Vytiskl Albert Krupička, Praha II., v Tůních 13. Vydal Otto Girgal na Smíchově »u Anděla«. Stran 20.

Sidney a Beatrice Webb: Úpadek kapitalistické civilisace. Se svolením obou autorů z anglického přeložila Květa Stivínová. S předmluvou dra. Jos. Macka. Stran 172 za Kč 19·—. Nákladem týdeníku »Nová svoboda«.

Jan Hrabánek: Mandáty kouzla zbavené. Volební soud a jeho praxe od r. 1921 do dnešní doby a vývoj otázky se zbavováním mandátů souvisící. 2. svazek »Knihovny Národního Osvobození«. Nákladem »Pokroku«, Praha II., Revoluční 6. Stran 96 za Kč 2·—.

Jules Romains: Donogoo Tonka. Kinoromán. Přeložil Zdeněk Kalista. S 2 ilustracemi a obálkou Josefa Šímy. Pátý svazek »Edice Odeon«. Nákladem Jana Fromka, Smíchov, Přemyslova č. 724. Stran 96 za Kč 19·—.

Fr. Horálek: Pastýřský list, jaký měl býti už dávno vydán. Dr. J. Pekař zabil svoji vlastní autoritu. Pamflety. Za Kč 2.— u autora, Vinohrady (Praha), Letohradská 21.

Ing. *F. V. Pavlovský: Okultismus v praktickém životě.* Na 94 stránkách upozorňuje autor na poznatky, které skýtá »studium skrytých zákonů dění pro život praktický«. Nákladem O. Girgala, Smíchov.

Karel Dewetter: Děti revoluce. Román z dob velké francouzské revoluce až po konec Napoleonova císařství. Vychází v sešitech. Předplatné na 10 sešitů Kč 25.—, poštou Kč 26.—. Nákladem Šolce a Šimáčka, Praha II., Jerusalémská 11.